

821.161.1-3

T70

bis

BIBLIOTECA

PENTRU TOȚI

LEON TOLSTOI

REVOLUȚIONARIII

TRADUCERE DIN RUSEȘTE

de

Dr. I. DUSCIAN

Editura librăriei „UNIVERSALA”
ALCALAY & Co.

București, 27, Calea Victoriei, 27

Prețul 10 Lei.

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

== PUBLICAȚIE DE POPULARIZARE ==

cea mai răspândită și cea mai isftină

Publicația enciclopedică de popularizare „BIBLIOTECA PENTRU TOȚI” — întemeiată la sfârșitul secolului trecut — a fost, de neîgădui, cea mai adânc înrăuritoare întreprindere culturală particulară a României.

În cele 1105 lucrări diferite — apărute fiecare în ediții de zeci de mii de exemplare — se învederează că editorii „Bibliotecii pentru toți” au dat până acum maselor adânci și tineretului școlar, pe prețul cel mai estin ca puțină,

peste 10.000.000 volume

de lectură aleasă, cuprinzând: *cronicarii noștri clasicii și modernii noștri, gloriile literaturilor streine din toate vremurile, lecturi pentru copii, cărți de educație, istoria artelor, igienă, știință popularizată, humor, etc.*

După școa'ele Statului — această Bibliotecă, plăcută și căutată, se poate zice că a fost cel mai puternic instrument de cultură al neamului, răspândind în modul cel mai răușit gustul lecturii și contribuind la asemilarea în străturile poporului nostru a gândirii și civilizației universale.

Conștenși de menirea ei, ne propunem să dăm „Bibliotecii” o nouă viață și extensiune, revizuiți dreptat limba literară a textelor sale, sporind-o și făcând-o să devie astfel și pentru nouile finuturi ale țării ceace a fost și este pentru vechiul Regat: o școală vastă, un focar de lumină și de românitare.

Editura Librăriei „UNIVERSALA”

ALCALAY & Co.

București, Calea Victoriei, 27

821.161.2-3
T 70
„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI“

LEON TOLSTOI

REVOLUȚIONARII

TRADUCERE DIN RUSEȘTE

DE

Dr. I. DUSCIAN

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ

OLUJ - NAPOCA

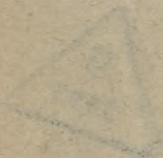
427.549

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI „UNIVERSALĂ“ ALCALAY & COMP.

No. 27, Calea Victoriei No. 27

1-678

La premiere heritage

Y. X. 1926

Ceausă

+ Sistih

REVOLUȚIONARI.

Sub titlul acesta au apărut într'o traducere nuvelele din acest număr de bibliotecă ; nuvele cari, împreună cu altele, formează două mari volume, date la lumină de Contele Tolstoi în ultimul timp, în reviste, sub titlul „Cercul de lectură“. Cu un caracter mai mult moral, aceste povești sunt lucrările preferite ale marelui scriitor, care se știe că neagă valoarea primelor sale lucrări, ca Ana Karenin și Războiu și Pace ; ele trebuie deci să fie traduse pururea în întregime, spre a nu li se știrbi tocmai însemnătatea etică, la care a ținut așa de mult scriitorul. Nu de mult, cu ocazia vizitei bacteriologistului Mecinikof la Iasnaia Poliana, Tolstoi i-a recomandat a ceti în special lucrările culese sub titlul „Cercul de lectură“, ca fiind operele lui cele mai desăvârșite. Cum în românește au apărut unele din aceste nuvele trunchiate, cum de pildă este nuvela, pe care o punem în fruntea acestui volum, „Dumnezeesc și Pământesc“, tradusă sub titlul de „Teroritul“, și din care s'a scos tocmai esențialul

lucrării, am crezut a da într'o ediție complectă aceste traduceri, păstrând valoarea intrinsecă, pe care s'a bizuit în special scriitorul.

Căci ceea ce a voit Tolstoi să descrie în această nuvelă, n'a fost descrierea unui **Terorist**, ci faptul: că ideile cari au fost inspirate de D-zeu, cum sunt ideile din Sfânta Scriptură, rămân pururea eterne și imuabile, fiind **Cerești**, pe când ideile dobândite din frământările **Pământești**, cum sunt diferitele principii socialiste, se schimbă pe zi ce lumea evoluează. De aceea teroristul vede negându-i-se toată activitatea lui, sacrificiul său pentru ideile lui pământești și deseserat se sinucide; pe când sectarul religios, care a căutat Adevărul cereșc, etern și neschimbat a cărui Credința a fost în D-zeu, mare cu surâsul pe buze, căci în sufletul lui a văzut născându-se împărăția lui D-zeu.

Cereșc și Pământesc e una din cele mai frumoase nuvele ale lui Tolstoi, așa cum este aci tradusă de noi. Publicată aiurea, — cum am zis — cu titlul de **Teroristul**, ea n'are nici o viață. Iată de ce, o repetăm, am voit să redăm într'un singur număr această nuvelă așa cum este în original.

Dr I. Duscian.

Dumnezeesc și Pământesc.

I.

Lucrul acesta s'a petrecut în Rusia, prin 1870, când erá lupta aceea groaznică între revoluționari și guvern. Generalul-gubernator, al unei gubernii din sud, un neamț, înalt cu mustățile rare, cu privirile hotărîte și cu fața expresivă, îmbrăcat în mundir milităresc și cu crucea Sf. Gheorghe albă pe piept, ședeà în fața biroului său, într'o seară, pe când pe masă ardeau patru lumânări de ceară colorată. Citeà și iscăleà hârtiile aduse de secretarul său și le puneà una peste alta, odată semnate cu semnătura lui lungă și mare. Generalul, se încruntă cu o încruntare ce spuneà multe când iscăli printre alte documente și condamnarea la moarte prin spânzurare, a studentului Antolie Svietlogub, dela Universitatea Novorosisk, pentru că ar fi complotat contra ordinii existente. Cu mânilor lui albe și leneșe zbârcite de ani și de spălături, el îndreptă fiecare hârtie, aranjând-o

ita cu exactitate. Hârțiile cari urmau, se referau la contul furniturilor armatei. Cu multă băgare de seamă citi aceste documente, adunând el singur sumele, ca să vadă dacă erau bine socotite, când deodată îi trecu prin minte discuția pe care o avusese cu ajutorul său în privința afacerii Svietlogub. Generalul erà de părere că, și dacă se găsisse dinamită în locuința lui Svietlogub, asta încă nu demonștră vinovăția lui. Ajutorul generalului, pe de altă parte, susțineà că odată ce se găsisse dinamita în locuință, erà o dovadă că Svietlogub erà în fruntea complotului. Aducându-și aminte de aceasta, generalul începu să socotească toate amănuntele și inima începu să-i bată cu putere sub manta, deși nici o urmă de supărare nu i se arăta pe fața.

Oftă așà de adânc, încât barba, această expresie a mândriei și bucuriei înălțimei sale, i se agitã pe piept.

Nu era încă târziu ca să cheme pe secretar, și dacă afacerea nu erà încă întregistrată, ar fi putut s'o amâie pe altă dată.

Să'l cheme, sau nu?

Și inima generalului bătea din ce în ce mai tare. Sună. Apăru servitorul cu pași repezi și surzi.

— Ivan Matvievici a plecat?

— Nu, excelență, e încă în cancelarie.

Inima generalului aci se linișteà, aci se băteà mai tare. Iși aduse aminte de sfaturile doctorului, care cu câteva clipe mai înainte îl examinase.

— Mai întâi de toate, — i-a spus doctorul, — cum veți simți că „aveți inima“. trebuie să încetați orice activitate și neliniște. Orice supărare e dăunătoare pentru d-voastră ! In nici un caz nu căutați neplăcerile.

— Să'l chem ?

— Nu, nu e nici o necesitate, spuse despre sine generalul.

— Da, îndoiala excită mai mult decât orice alt lucru. E semnat și basta ! *Ein jeder macht sich sein Bett und muss darauf schlafen* — adăogă el zicătoarea lui favorită. Afară de asta, nu trebuie să mă neliniștesc. Eu sunt agentul puterii supreme și, ca atare, stau mai presus de ori-ce judecată, — murmură el, — încruntând sprâncenele, ca și cum ar fi dorit să și concentreze toată îndrăzneala care îi lipsea.

Oftând adânc și frecând partea aceea, în care era inima, generalul porni cu pași greoi pe parchetul de curând lustruit și trecu din odaia lui enormă în salon, de unde venea un zgomot de voci.

Generăleasă avea musafiri : pe un guvernator cu nevasta lui, o principesă necăsă-

torită — o mare patrioată. și un ofițer din gardă, logodit cu singura fată a generalului necăsătorită încă.

Generăleasa, o femeie slabă, cu buze subțiri și cu o expresie rece a feței, ședea în fața unei mescioare scunde, pe care era un serviciu de ceai și o cafetieră de argint pe o lampă de spirit.

Cu o voce în care se simțea o durere prefăcută, ea povestea gubernătoresei, o femeie grăsulie și nu prea tânără, cât e de neliniștită din cauza sănătății bărbatului său.

— În fiecare zi a lui D-zeu tot noi și noi denunțuri deșcoveră fel de fel de afaceri groaznice și pe toate acestea trebuie să le cerceteze Basile.

— Ah! nici nu mai vorbi de asta — spuse principesa, — *je deviens feroce quand je pense a cette maudite engeance.*

— Da e groaznic. Inchipue-ți că lucrează câte 12 ceasuri pe zi și asta cu inima lui bolnavă. Să vă spun drept mă tem, că . . .

Văzând că bărbatul ei intră, nu mântui fraza.

— De alt-fel, el singur are să vă spuie. Barbini, e un tenor admirabil, — adaoase ea, surâzând cu dragoste gubernătoresei și schimbând tema discuției.

Fata generalului, sănătoasă și bine făcută.

ședea cu logodnicul ei în salon, după un paravan enorm de China.

Ei se sculară și se apropiară de părințele lor.

— Draga mea, nici nu ne-am văzut astăzi, — zise generalul, sărutându-și fata și strângând mâna tânărului.

Salutând pe musafiri, generalul se așeză pe un taburet lângă masa cea scundă și intră în vorbă cu guvernatorul despre ultimele vești.

— Nu, nu, nu vorbiți de afaceri, asta e interzis, — spuse generăleasa intrerupând pe general.

— Ah, iată și Kopiev. El trebuie să ne povestească ceva glumeț. Bună seara *monsieur* Kopiev.

Acesta din urmă, considerat de toată lumea pentru inteligența și humorul său, spuse o nouă anecdotă, înveselind pe toți.

II.

— Nu, asta nu se poate, nu se poate, nu se poate! Lăsați-mă să intru! — țipa mama lui Svietlogub, încercând să scape din mâinile învățătorului, prietenul fiului ei, și ale doctorului, cari se căzneau s'o reție.

Mama lui Svietlogub eră o femeie simpatcă, nu încă prea în vârstă, dar cu părul

cărunt și cu zbârcituri pe la ochi și pe la tâmpile. Invățătorul, prietenul lui Svietlogub, nu-i făcuse cunoscut, că sentința de moarte fusese confirmată, căută s'o pregătească însă pentru vestea aceasta îngrozitoare, dar în clipa în care aceasta îi vorbea de fiul ei, ea înțelese după tonul glasului și expresia feței lui, că lucrul de care se temuse atât, se împlinise.

Locuia într'o odăiță mică din cel mai bun hotel al orașului.

— De ce mă rețineți? Lăsați-mă să mă duc, — țipă ea, trudindu-se să scape din mâinile doctorului, vechi prieten al casei lor. Cu o mână, el o ținea de cot, iar în mâna cea-l'altă ținea o sticlută de picături, cari erau pe o măsuță de lângă căpătâiul patului. De fapt, ea eră mulțumită că o rețineă, căci simțea că ar fi fost capabilă să facă ceva, dar ce anume, nu știa și se temea singură.

— Liniștește-te. Ia câte-va picături, spuse doctorul, propunându'i un lichid străveziu dintr'un păhărel. Ea se liniști și, lăsând obosit capul pe piept, închise ochii și căzu pe sofa.

Iși aduse aminte cum fiul ei, trei luni în urmă, o părăsise cu o față în durerată și tainică. Apoi îl revăzu copil de opt ani, într'o hăinuță de lână, cu picioarele goale și cu părul lung și bucle mari căzându'i pe spate.

Și pe el, pe el copilul acesta drăguț . . . voesc ei să'l omoare. Se îndreptă deodată, dete masa la oparte, se zmuci din mânil doctorului și, ajungând până la ușe, cazu din nou pe un scaun.

— Și se spune că există D-zeu! Că există un D-zeu, care permite acestea! — țipă, acî plângând, în hohote, acî rîzând cu un rîs isteric. Il vor spînzurà, îl vor spînzurà pe acela. care și-a sacrificat toată cariera lui, care a dat toată fericirea pentru alții vorbeà bătrînă, deși mai înainte își oprise copilul de la faptele cari astăzi o uimeau, socotindu-le de bune și frumoase prin sacrificiul de sine. Și ei îl vor omori? Și 'mi vorbiți că este un D-zeu, — țipă sârmana, aproape nebună.

— Nu'ți vorbesc nimic, numai te rog ia picăturile acestea.

— Nu'mi trebuie nimic, ha, ha, ha, — strigà ea, cu totul învinsă de durere.

Spre înopțat se istovise într'atâta, încât nu mai puteà nici să vorbească, nici să țipe, ci privià numai cu o privire nebună, în spațiu, fără vre-o țintă. Doctorul î-a injectat morfină și ea a adormit.

Somnul i-a fost liniștit, dar reîntoarce-rea la conștiință fu și mai îngrozitoare. Și lucrul cel mai îngrozitor erà, că toți oamenii

puteau să fie așa de câinoși, și nu numai generalii cu fețele lor rase și jandarmii ci toți . . . toți . . . Și chelnerița, care venise liniștită să dichisească odaia, și vecinii cari vorbeau vesel între ei și râdeau ca și cum nimic nu s'ar fi petrecut. Toți îi erau nesuferiți și groaznici.

III.

Mai bine de o lună de când Svietlogub eră închis singur într'o celulă; în acest timp avusese timpul să'și facă un examen interior.

Din copilăria lui, Svietlogub simțise instinctiv nedreptatea situației sale privilegiate de om bogat. Căutase să 'năbușe în sine sentimentul acesta, când observă nevoile poporului, dar conștiința fericirii și a bucuriilor sale se otrăvea când compară situația sa și situația țăranilor, bătrâni, copii, și femei, și fără să vrea se simția umilit. *Ei* toți se născuseră, crescuseră și mureau nu numai fără acele mulțumiri în cari el se răsfața, dar fără ca o zi să fie scutiți da muncă și nevoi. Dorind să se elibereze de sentimentul acestei nedreptăți, el deschisese, după mântuirea universității, o școală primară, o societate de ajutor și un ospiciu. Dar ori cât ar părea lucrul acesta de straniu, el simțise

și mai multă umilință, ocupându-se cu aceste opere de binefacere, de cât pe când își petrecea viața cu prietenii, cheltuind bani pe nimicuri. Simțea că totul era așa de nedrept și încă mai rău, vedeà în aceasta ceva urât, ceva care din punctul său de vedere îl scârbea.

În periodul acesta de decepție, el merse la Kiew și se găsi acolo cu unul din cei mai buni prieteni ai săi de la Universitate. Acesta fusese închis în fortăreața Kiewului. Erà un tânăr viu și foarte entuziast. Căută să convingă și pe Svietlogub să se alipească societăți pentru cultura poporului și priceperea drepturilor sale. Societatea aceasta organiza țărani în grupuri și avea drept scop să-i libereze de sub puterea proprietarilor și funcționarilor. Contactul cu noii săi tovarăși de idei, avu de rezultat, să-l turbure definitiv pe Svietlogub. El înțeleseze acum ce trebuiă să facă. Inapoindu-se în sat, Svietlogub, tot continuând relațiile cu noii săi tovarăși, începuse o nouă viață.

S'a făcut învățător sătesc, organiza pe cei în vârstă, le citea cărți și pamflete și explică țăranilor situația lor. Afară de aceasta edita broșuri ilegale și sacrificase tot venitul său și tot ce putea economisi ca să organizeze astfel de centre și în alte sate.

Dela începutul noii sale activități, Svi-

etlogub a fost izbit de două piedici neașteptate; una din aceste piedici era indiferența pe care o manifestau foarte mulți față de propaganda lui și purtarea lor suspectă față de ei; foarte rar îl înțelegeau și se arătau simțitori. A doua piedică venea din partea administrației. Școala lui fu închisă, începură cercetările și descinderile în casa lui și a prietenilor, cărțile și hârtiile îi fură confiscate.

Svietlogub nu da mare atenție la prima piedică — indiferența poporului, dar era foarte simțitor la urmările administrației. Acest lucru fusese constatat și în alte localități de tovarășii lui de idei și de aci reeșise ura împotriva biurocrației și hotărârea majorității membrilor din grupare, de a începe o luptă pe față cu administrația.

Inițiatorul acestei noi hotărâri fu Mejenetki pe care toți îl socoteau ca pe omul de voință și de o logică neînvingătoare și care era cu totul dat mișcării revoluționare.

Svietlogub însuși se supusese înrâuririi acestui fruntaș și se aruncase în propaganda teroristă cu toată energia cu care într-o vreme lucrase și printre țărani.

Activitatea aceasta era fără îndoială periculoasă și tocmai de aceea și atrăgea pe Svietlogub.

El își spusese: sau voi învinge, sau voi

fi un mucenic al cauzei acesteia, și faptul acesta din urmă 'l mângâia ca un fel de garanție a reușitei luptei lor în viitor. Și flacăra, aprinsă în el, nu s'a stins în timp de șapte ani, cât a ținut periodul revoluționar al vieții sale. Svietlogub nu da nici o însemnătate faptului că-și cheltuisese aproape toată averea moștenită dela părinți și nu da de asemeni nici o însemnătate muncii și nevoilor, pe cari trebuia să le îndure. Un singur lucru îl îndureră: nenorocirea ce o pricinuisese mamei sale cu activitatea sa și tinerei fete cu care se logodise, și care trăia cu mama lui la un loc și-l iubeau deopotrivă.

În cele din urmă, un terorist, urmărit de poliție, îl rugă să ascundă la el o cantitate mică de dinamită. Svietlogub primi, deși multă vreme se codise, pentru că nu-i plăcuse niciodată omul care îi cerea acest ajutor.

A doua zi poliția a descins în casa lui și dinamita a fost găsită. La toate întrebările, cum și de unde a dobândit-o, Svietlogub nu răspunse.

Foarte mulți din prietenii săi fuseseră condamnați, închiși și trimiși în Siberia. Aceasta deșteptă și în Svietlogub dorința de a fi mucenicul cauzei și, în primul period al vieții sale în închisoare, se simțea întărit, ba chiar vesel.

Și această senzație nu l'a părăsit, când l'au desbrăcat, l'au cercetat și l'au închis în fortăreață și când ușa de fer s'a încuiat în urma lui. Dar a trecut o zi, două, trei, o săptămână întreagă, două, și încă una. Tot acest timp l'a petrecut în celula murdară și umedă, plină de insecte, cu desăvârșire singur și pustiu, doar din vreme în vreme se întrerupea monotonia asta prin semnalele ce'și dau diferiții arestați între ei prin lovituri. Dar toți arestații îi dau numai noutăți rele. Singurătatea lui eră întreruptă de întrebările unor oameni brutali și vrășmași, cari se căsneau să scoată din gura-lui vr'o pâră împotriva tovarășilor săi. Puterea lui morală și fizică încet-încet slăbiă, devenise obosit și căută pe orice cale sfârșitul acestei situații nesuferite. Durerea lui se mărise încă și mai mult sub influența bănuelilor. În a doua lună de arest începu a se teme de el însuși.

Fusese speriat de slăbiciunea lui și nu numai că nu găsiă în sine puterea obicinuită, dar nu putea să se mai sufere pe el și se ura, simțind o durere fără margini.

Dar cecece eră mai teribil, e că în închisoare ajunsese până a'i părea rău de sănătatea lui tânără și de bucuriile vieții jertfite cu atâta ușurință.

Toate acestea i se păreau așa de scumpe

și de dragi, încât plângea pierderea lor. Prin mintea lui trecea câteodată gândul, ce frumos ar fi să trăiască în libertate, la țară, lângă *Ea*, în cercul oamenilor iubiți și cari îl iubesc, să se însoare cu *Ea* sau cu o altă femeie și să trăiască o viață simplă, luminoasă și fericită.

IV.

Intr'una din zilele monotone ale celei de a doua luni de închisoare a lui Svietlogub, directorul închisoării îi dădu în timpul vizitei obiciunite o cărticică legată în piele și cu litere aurite, făcându-i în acelaș timp cunoscut că guvernatoarea îi dase câteva evanghelii, ca să le împarță la arestați. Svietlogub îi mulțumi, și puse cartea pe o mășuță țintuită în perete.

Când ieși directorul închisoării, Svietlogub făcu cunoscut tovarășului său prin lovituri în perete, despre vizita pe care o avusese. Vecinul său îi răspunse că și el fusese vizitat de director.

Apoi Svietlogub deschis cărticica, foile erau lipite de umezeală, și începu să citească. Niciodată nu citise evanghelia ca pe o carte obicinuită. Tot ce știuse despre ea, erau lecțiile pe cari le ascultase dela profesorul

de religie în gimnaziu și ceeace preoți și diaconii citesc cu o deosebită înțonație în biserică.

Capitolul I. Cartea despre nașterea lui Isus Christos, fiul lui David, fiul lui Abraam ... Abraam a născut pe Isac, Isac pe Iacov și Iacob pe Iuda — citi Svietlogub. Și Zorovavel născu pe Aviuda, — continuă el să citească.

Dacă n'ar fi fost închis, de sigur n'ar fi fost în stare să termine o pagină, dar Svietlogub continuă să citească, așa pentru procesul simplu al citiri. Citi primul capitol dela început până la sfârșit, apoi citi despre prorociile, de spuneau că se va naște cineva după nume Emanuel, ceeace însemnează „cu noi e D-zeu.” Cu ce s'a realizat această prorocie? gândi el și continuă să citească. Așa citi și al doilea capitol despre apariția Stelei și el treilea capitol despre Ioan, care se nutreă cu lăcuste, și apoi capitolul al patrulea despre Diavolul, care i-a propus lui Christos să se arunce de pe stânci. Toate lucrurile acestea îl păreau așa de plictisitoare încât fu gata să închidă cartea, cu toată plictiseala în care trăia și să se apuce de ocupația lui favorită, de-a-și dezbrăca cămașa și a ucide păduchi; dar deodată își aduse aminte, cum la un examen în clasa

cincea uitase una din porunci și cum preotul supărat i-a pus un zero.

Nu putea să și aducă aminte care din acele porunci eră și începu să le citească dearândul; „Feriți-vă acei, cari s’au luptat pentru adevăr, că acelor va fi împărăția cerului“, citi el. Asta s’ar putea referi la eroi, gândi Svietlogub. „Feriți-vă veți fi și voi, când vă vor urmări și persecuta . . . Bucurați-vă și înveseliți-vă, căci așa așa au persecutat ei și pe proroci, cari au fost înaintea voastră . . . Voi sunteți sarea pământului . . . Dar dacă sarea pământului . . . Dar dacă sarea își perde gustul, cu ce veți înlocui-o? În ea nu va rămâne nimic bun și ea va fi aruncată și călcată în picioare“. Și asta se referă la noi—gândi și continuă să citească. Citind al cincilea capitol se opri „Nu fiți răi, nu fiți adulteri, suferiți răul, iubiți pe vrășmașii voștri“. Da, dacă toți ar trăi așa—gândi el, n’ar fi nevoie de nici o revoluție.

Citind mai departe, se adânci în sensul acelor pagini, cari îi erau lui cu înțeles. Cu cât citea mai mult, cu atât mai adânc se convingea, că în cartea aceasta eră ceva deosebit de interesant, ceva adânc, simplu și mișcător, ceva de care el mai înainte nu auzise, dar cu care, simțea acum, fusese de mult obicinuit.

Apoi spuse Isus apostolilor săi: „Dacă cineva voește să meargă în numele Meu, trebuie să se lepede de sine, să ia crucea și să mă urmeze. Căci acela, care vrea să și salveze viața, trebuie s'o peardă și acela care o va pierde pentru Mine, o va regăsi. Căci ce folos i-e omului, dacă va stăpâni întreg pământul, dar își va pierde propriul său suflet“.

Da, da așa este — 'și-aduse aminte Svietlogub cu ochii împăinjeniți de lacrimi. E tocmai ceea ce am vrut să fac eu și ceeace-mi eră mie necesar și anume: să-mi pierd sufletul, să nu-l păzesc, dar să-l dau pentru alții. În aceasta e toată bucuria — în aceasta e toată viața. Am făcut multe, — gândi el, — nu pentru slava poporului, dar pentru a găsi părerea bună a acelora cari m'au onorat și iubit: Natașa, Dimitrie Scegomova și apoi a început bănuiala și eu am fost nemulțumit. Am cunoscut lumea numai atunci când am început să lucrez, simplu, că să pot în acest chip să 'mi deștept sufletul meu.

Din clipa aceasta Svietlogub își petrecea cea mai mare parte din timp cu citirea acestei cărți, cumpănind bine ceeace eră scris în ea. Citirea cerea o atât de mare activitate a minții, cum niciodată nu o încercase până

în momentul de față. El erà uimit, de ce oamenii, toți oamenii, nu trăesc așa cum erà scris în cartea asta : „A trăi așa ar fi bine, nu numai pentru un om, dar pentru toți“, Dacă oamenii ar trăi astfel, niciodată n'ar suferi și n'ar aveá vr'o nevoie, ei toți ar fi fericiți. Ah ! dacă s'ar terminà și aș putea din nou să fiu liber, — gândeà el, — sau dacă m'ar lăsà slobod, sau de m'ar trimite la munca silnică. Indiferent, ori unde ar fi. Aș trăi așa. Se poate trăi așa și trebuie să trăesc așa.

A nu trăi astfel—e o nebunie.

V.

Intr'una din zile, pe când se găseà într'o bună stare sufletească, intră în celula lui, la o oră neobicinuită, directorul închisoarii, și-l întrebă cum se simte și dacă n'are nevoie de ceva. Svietlogub, rămase uimit, neînțelegând ce însemnează schimbarea aceasta și ceru țigări, știind dinainte că va fi respinsă cererea lui. Totuș directorul se execută îndată și gardianul îi aduse un pachet întreg de țigări și chibrituri.

Cineva, probabil, stărueste pentru mine, începu să cugete Svietlogub și, aprinzând o țigară, începu să umble în sus și în jos prin celulă, cugetând la schimbarea ce-l așteptă.

A doua zi fu chemat la judecată. Fusesse interogat de multe ori, de data asta nu mai fu. Unul din judecători se ridică de pe scaun, fără să-l privească. Acelaș lucru făcură și ceilalți. Primul luă în mâni o hârtie, începu să citească tare, cu o voce maestoasă dar foarte puțin deslușită.

Svietlogub ascultă și privea în fața judecătorilor. Toți căutau să evite privirile lui și ascultau cu o expresie plictisită și întunecată, ceia ce citea primul judecător.

În hârtie eră trecut că Anatolie Svietlogub, pentru activitatea lui revoluționară care aveă de scop de a nimici, fie într'un timp apropiat sau în viitor, existența autorității statului, eră condamnat la pierderea tuturor drepturilor și la pedeapsa cu moarte prin spânzurare.

Svietlogub ascultase și înțelesese gândirea esențială a cuvintelor spuse de funcționar. Observare expresia proastă a actului „într'un timp apropiat sau în viitor“ și ciudata condamnare a unui om la „pierderea tuturor drepturilor sale“ odată ce este condamnat la moarte. Totuș, nu înțelesese sensul real al lecturii actului.

Numai în urmă, când i se spuse că poate ieși, plecat împreună cu jandarmul pe strade, pricepu ce i se citise.

Erà ceva rău, nedrept și nebunesc ! Lucrul acesta nu se poate, își zise, odată reintrat în celula sa.

Simțea în sine atâta putere de viață, încât nici nu 'și putea închipui moarte.

Intrat în închisoare, Svietlogub se așeză pe pat și, închizând ochii, căută și 'și lămu-rească cele ce 'l așteptau. Nu-i putea să-și închipue, că pe el doreau să-l ucidă.

— Pe mine, tânărul, bunul, fericitul, iubit de atâția, — gândi el, — și începu să-și amintească dragostea mamei sale, a Natașei, a prietenilor săi. Și el să fie omorît, spânzurat ? Cine poate face așa ceva și de ce ? Și ce-are să fie, odată ce eu n'am să mai fiu ?

— Nu, asta nu se poate.

Intră directorul închisoarii.

— Cine e ? Ce vrei ? — întrecă Svietlogub, nerecunoscându-l. A da, d-ta ești ? Bine, când are să fie ? — întrebă.

— Nu știu — răspunse directorul și oprindu-se tăcând câteva secunde, spuse în cele din urmă cu o voce tăcută : — preotul e aci. Ar vreă să vă vadă, să vă pregătească . . .

— Nu trebuie, nu trebuie. Nu am nevoie de nimic. Ești afară ! — țipă Svietlogub.

— Poate vreți să scrieți cuiva ? Asta e permis — spuse directorul,

— Da, da, trimite-mi tot ce trebuie. Voi scrie.

Directorul ieși.

De sigur că are să fie mâine . . . — gândi Svietlogub. — Așa se face de obicei. Mâine dimineață nu voi fi printre cei vii. Nu, asta nu se poate . . . De sigur că e un vis.

Veni gardianul și aduse două condee, cerneală, hârtie pentru scrisori, câteva plicuri albastre și puse scaunul în fața mesei. Toate acestea se petreceau în realitate, nu în vis.

— Nu trebuie să mă mai gândesc, nu trebuie . . . Da, da, voi scrie mamei — spuse Svietlogub. Se așeză în fața mesei și începu să scrie.

„Dragă mamă, — scrise cu ochii plini de lacrimi, — iartă-mă, iartă-mă pentru toată durerea ce ți-am pricinuit-o. Am greșit, sau nu, știu, dar n'aș fi putut face altfel. Numai de un lucru te rog: iartă-mă. Nu mai plânge; mai curând sau mai târziu trebuie să mor, nu e acelaș lucru? Nu mă tem și nu nu'mi fare rău de ceeace am făcut, — nu aș fi putut face altfel. Numai iartă-mă și nu urî pe cei cu cari eu am lucrat, sau pe cei cari m'au pedepsit. Nu puteam să fac altceva, decât așa cum am făcut. Iartă-i. Ei n'au știut ce-au făcut, dar ei

trăesc în sufletul meu, mă întăresc și mă consolează. Iartă-mă, îți sărut mâinile tale dragi, zbârcite și bătrâne.“

În vremea aceasta două lacrimi căzură una după alta pe hârtie udând-o.

„Plâng, dar nu plâng nici de durere, nici de părere de rău în cel mai suprem minut al vieții mele, dar plâng pentru că te iubesc. Nu judeca rău pe prietenii mei, iubeste-i, mai ales pe Prohorov iubeste-l, pentru că el este cauza morții mele. Ce bucurie simt iubind pe acela pe care în fiecare minut l'aș fi urât și blestemat. A iubi astfel de om, pe un vrășmaș, e așa de plăcut. Spune-i Natașei că dragostea ei a fost mângâierea și bucuria mea. Mi-e mai ușor să trăiesc, știind că ea a fost și m'a iubit. Am spus tot ce aveam de spus. Rămâi cu bine!“

Strânse scrisoarea, o puse în plic și, așezându-se pe pat, puse mâinile pe genuchi, înghițindu-și lacrimile.

Svietlogub tot nu putea să creadă, că el are să moară și i se părea că totul e un vis.

Ultima gândire îi sugerase o alta, că toată viața pe acest univers poate nu e decât un vis, a cărui realitate e moartea. Și dacă e așa, atunci conștiința ce o avem că trăim, nu este decât visul somnului de mai înainte,

al altor vieți, ale căror detalii le-am uitat, așa ca viața pe pământ nu reprezintă începutul ci o formă nouă. Voi muri deci și voi intra într'o nouă formă.

Ideile acestea îi erau plăcute, dar când voi să se oprească asupra lor, simți că tocmai ideia aceasta ar putea să-l facă să privească în față și fără groază moartea. În cele din urmă puterile 'l lăsară. Minteaa lui nu mai lucră; își acoperi ochii și multă vreme nu mai gândi nimic.

Svietlogub reciti scrisoarea și, văzând la sfârșitul ei numele lui Prohorov, repede 'și aduse aminte că scrisoarea poate fi citită, ba chiar fu convins că va fi citită și că'l va pierde pe Prohorov.

— Doamne, ce-am făcut, — țipă el — și rupând scrisoarea în bucățele o arse la flacăra lămpii.

De data asta simți în sufletul său pace, chiar bucurie.

Luă a altă bucată de hârtie și 'ncepu să scrie altă scrisoare.

Gândurile unul după altul năvăleau în mintea lui.

„Draga și scumpa mea mamă, — scrisese din nou și ochii i se împăijenară de lacrimi. Le șterse cu mâneca, dorind să vadă ce scrisese. — Ce puțin m'am cunoscut pe mine

și toată puterea dragostei și legăturii către tine, care a fost pururea în sufletul meu. Acum doar știu și simt aceasta și când îmi reamintesc certurile noastre și acele cuvinte grele pe cari uneori ți le-am spus, mă simt îndurerat și rușinat. Iartă-mă și adu-ți aminte numai de bine, dacă a fost cumva bine în trecutul meu. Moartea nu mă 'ngrozește. Îți spun drept, că n'o înțeleg, dar crud. Dacă moartea există, oare nu e acelaș lucru, să mor la treizeci de ani ori cu treizeci de zile înainte sau după.

— Dar la ce e bună filosofia aceasta — gândi Svietlogub. Mai bine voi scrie ca și în scrisoarea cealaltă ceva bun.

Da. Nu învinui pe prietenii mei, — continuă el să scrie, — iubește, mai ales pe acela, care fără voința lui a fost cauza morții mele. Sărut-o pe Natașa și spune-i că am iubit-o în totdeauna.

— Și — apoi? Ce are să fie? — spuse întorcându-se la locul lui.

Nimic? Nu, nu se poate. Dar atunci?

Și deodată văzu cu desăvârșire clar, că pentru omul viu nu a putut și nu poate fi răspunsuri la întrebările acestea.

Pentru ce mă întreb pe mine? Pentru ce? Nimeni n'a răspuns în viața lui la întrebarea aceasta. Când am scris scrisoarea

aceasta, am iubit și am fost fericit. Așa ar trebui să trăim. Așa putem trăi pretutindeni și oricând, în libertate ca și în închisori, azi ca și mâine și în vecii vecilor.

Simți nevoia de a vorbi cu cineva și Svietlogub bătu în ușă, iar când gardianul apărui la ferăstruia ușii și-l întrebă cât e ceasul, acesta nu-i răspunse. Atunci îl rugă să-l cheme pe director. Acesta veni și-l întrebă de ce are nevoie.

— Am scris o scrisoare mamei mele, dă-i o, . . . spuse Svietlogub, și-aducându-și aminte de mama lui, ochii i se umplură de lacrimi.

Directorul luă scrisoarea și promise că o va da. Svietlogub îl opri.

— Uită-te la mine, d-ta om bun ce ești. De ce ai intrat în slujba asta dureroasă? — spuse el cu blândețe — trăgând de mâneca hainei pe director.

Acesta surâse neobicinuit și coborînd privirile spuse: „fie care trăește cum poate“.

— Mai bine lasă slujba aceasta. Fiecare e în stare să-și găsească după sufletul său o ocupație și d-ta un om așa de bun . . . Dar eu . . .

Directorul izbucni în lacrimi, repede se intoarse și ieșind închise ușa cu putere.

Emoția lui îl mișcă pe Svietlogub și,

stăpânindu-și lacrimile de bucurie, începu să meargă în lung și în lat prin celulă, nu numai netemându-se, dar găsindu-se într'o stare sufletească superioară, care'l ridică mai presus de univers. Acum chestiunea, ce are să fie din el după moarte, pe care căutase s'o deslege, i se păru limpede.

Și asta numai din cauza vieții adevărate, care fusese în el.

Și aducându-și aminte de cuvintele din Evanghelie: „Adevăr, adevăr vă spun vouă dacă sămânța de grâu va cădea pe pământ și nu se va prăpădi, mult rod are să aducă! Și eu am căzut pe un pământ bun. Da, e adevărat, e-adevărat, gândi Sviettogub.

Se deșteptă la șease dimineața sub impresia unui vis-luminos și vesel.

Svietlogub văzuse în somn că'mpreună cu o fetiță cu părul bălai culegea dintr'un vișin, niște mari vișine negre, pe cari le puneau într'o tavă de aramă. Fructele cădeau pe pământ și niște dobitoace îngrozitoare le prindeau, le aruncau și apoi iar le prindeau. Și privind la jocul acesta al dobitoacelor, fetica cu părul bălai râdea așa de viu, încât și Svietlogub râse în vis, singur neștiind de ce. Dar deodată tava de aramă căzu din mâna fetei; Svietlogub se repezi s'o prindă, dar tava izbindu-se de crengi căzu cu zgo-

mot pe pământ. Se deșteptă și, surâzând, auzia încă și acum deșteptat zgomotul acesta. Dar el eră produs de zgomotul din sală. Ascultând bine, auzi zingănit de armă. Iși aduse aminte de tot. — O, dacă aș putea să adorm din nou, — gândi; dar asta nu mai eră posibil. Pașii se apropiară de ușă. Auzi cum cheia căută gaura broaștei și cum ușa se deschideă.

Intră ofițerul de jandarmi, directorul închisoarii și soldați.

Moartea? Și ce e cu asta? Merg. E bine. Totul e bine, gândi Svietlogub, simțind în sine reîntoarcerea acelei stări sufletești superioare, pe care o simțise și în ajun.

VI.

În aceeași închisoare eră închis un bătrân țaran, sectant, starovier. Acesta pierduse credința în învățătorii săi și căută „adevărată religie“. El nu numai că nu credea în biserica de pe timpul lui Nicon, dar nici în autoritatea de pe timpul lui Petre.

El nu da nici o importanță, nici insultelor soldaților, și nu-i păsă nici de batjocurile tovarășilor săi de închisoare. Când fusese liber, suferise persecuțiile numai ale oamenilor cari pierduseră adevărata religie.

Dar el știa că adevărata credință trebuie să existe. O știa așa cum o simțise, religia aceasta, în sufletul său, și o căutase în totdeauna. Toate acestea voia să le găsească în revelația lui Ioan.

Ceeace nu e drept rămâne nedrept, ceeace este stricat rămâne stricat, iar ceeace este drept va fi drept, ceeace este sfânt are să fie sfânt.

„Voi veni în curând și voi răsplăti pe fiecare după faptele lui“. Și el citea mereu cartea aceasta sfântă și în fie-care clipă aștepta „Venirea lui“, care nu numai că „va răsplăti pe fiecare după faptele sale“, dar va deslegă oamenilor toată dreptatea lui Dumnezeu.

În dimineața executării lui Svietlogub, el auzi bătând tobele și urcându-se la fereastra lui văzu printre zăbrele, cum se apropiase o căruță în care un om tânăr cu părul castaniu, cu ochii vii și cu surâsul pe buze se urcase. În mâna lui albă ținea o carte, proptind-o de inimă. Țăranul recunoscuse în ea evanghelia. Tânărul, privind spre ferestrele arestaților, le surândea cu dragoste. Caii porniră și căruța cu tânărul porni pe ușa închisoării înconjurată de convoiul, care-o urmă pe asfaltul străzii.

VII.

Erà o dimineată posomorită de toamnă. Soarele nu răsărise încă și un vânt umed și cald bătea dela mare.

Aerul curat, aspectul caselor orasului, caii și oamenii cari priviau cu curiozitate, toate acestea interesau pe Svietlogub. Stând în căruță pe o bancă cu spatele întors la vizitiu, era nevoit să privească în față pe soldații cari îl conduceau și la locuitorii orașului, când treceau pe lângă el.

Erà prea de vreme încă, pe stradă nu era nimeni, afară de lucrătorii cari se duceau la lucru. Câțiva zidari albi de var, cași treceau repede pe uliță, se opriră o clipă, se uitară în urma lor, măsurând căruța. Unul din ei spuse ceva celorlalți și agită din mâni; ei se întoarseră și și văzură de drum. Birjarii se dedeau la o parte, ca să facă loc căruței, se opreau apoi și priveau la ea cu mirare și curiozitate. Unul din ei își luă căciula și se închină. Un bucătar cu un bonet alb pe cap, și într'o bluză albă, eșiă tocmai cu un coș în mâni dintr'o casă, și porni repede după căruță împreună cu o femeie. Amândoi alergau, ștergându-și ochii ca să-l poată vedeá pe Svietlogub. Un om prost îmbrăcat, neras și cu părul cărunt, spuse

ceva și cu gesturi energice și dezaprobătoare, arată ceva în spre Svietlogub. Doi copii fugiră. Unul din ei, mai în vârstă, porni repede înainte, cel mai mic, fără căciulă pe cap, alerga ținându-se de celălalt, privind la căruța cu teamă, aibă ajungând-o, căci se împleticiau în picioarele tor. Întâlnind privirea lui Svietlogub, acesta le făcu semn cu capul. O purtare așa de stranie, din partea unui om care merge la moarte, îi speriasă într'atâta, încât unul din copii fu gata să țipe de teamă, dar Svietlogub îi aruncă o sărutare și surâse cu plăcere. Copilul deodată îi răspunse cu un surâs drag și bun. În tot timp acesta conștiința, de aceea ce-l așteptă, nu nimicia dispoziția superbă a lui Svietlogub.

Numai atunci când căruța se apropiă de spânzurătoare și Svietlogub văzu stâlpul înalt și funia subțire, agitându-se în aer, atunci doar văzu în jurul platformei un rând negru de soldați și ofițeri, mergând prin fața frontului. Cum fu dat jos din căruța, se auzi deodată un ropot de tobe, care îl speria. În dosul soldaților, Svietlogub văzu echipage cu domni și doamne veniță să vadă un spectacol frumos. Văzând toate acestea, Svietlogub simți milă de oamenii aceștia. Li plângea că nu știu ceea ce el știa. Dar ei vor ști într'o

zi! Vor ști! . . . Toți, și nu numai eu unul singur, — vor putea și vor dori să fie fericiți.

Se urcă pe platformă, ofițerul îl urmă. Tobele încetară să bată. Ofițerul citi cu o voce stranie, ce răsună slab de tot sub cerul liber. Citii aceeași sentință de moarte, care fusese citită de judecători, despre omul căruia i se iau drepturile cetățenești, când merge la moarte. Și pentru ce, pentru ce fac ei toate acestea? — gândi Svietlogub. Ce dureros lucru este că ei nu pricep, și că eu nu pot să-i fac să înțeleagă, dar și ei vor simți odată aceasta. Fiecare din ei va înțelege.

Preotul cu părul lung și rar, îmbrăcat într'o rasă violetă, se apropiă de Svietlogub, ținând crucea de argint în mâna lui slabă și albă.

— Să te ierte D-zeu, — spuse el trecând crucea din mâna stângă în cea dreaptă și ridicând-o în fața lui Svietlogub. Acesta se dete la o parte. Puțin lipși ca să nu zică ceva neplăcut preotului, care luă parte la o scenă așa groaznică și mai vorbiă încă în astfel de momente de iertare, dar aducându-și aminte de cuvintele Evangheliei, se stăpâni și murmură : iertați-mă, dar eu nu mă rog. Țertați-mă, dar să vă spunt drept, n'am nevoie de ea, — vă mulțumesc. El întinse

mâna preotului, acesta trecu cruce în mâna stângă și strânse mâna lui Svietlogub, căutând să evite privirea lui, apoi descinse de pe platformă. Tobele bătură din nou, asigurând toate celelalte zgomote.

După preot se urcă pe platformă un om mărunț, cu pieptul puternic și musculos, putând haină peste cămașa rusească. Apropiindu-se de Svietlogub, blănile platformei se îndoiră sub greutatea lui. Omul acesta se uită cu răutate la Svietlogub și, venind de tot aproape de el, răspândi un miros neplăcut de rachiu și sudoare; el luă cu putere mâinile lui Svietlogub și acesta simți căldor, și i le legă la spate. Terminând de legat mâinile, se opri un minut satisfăcut de munca lui, apoi întinse lucrurile care îi erau trebuincioase. După ce aruncă o privire asupra întregului material, călăul se apropie de funie, făcu ceva cu ea, și împinse apoi pe Svietlogub mai aproape de funie, la marginea platformei.

Cum în momentul cetirii sentinței, Svietlogub nu putuse nici de cum să 'și dea seama de ce se întâmplase, așa și acum el nu 'și putea de seama de momentul ce se apropia și privia cu mirare la călău, care, repede, cu multă artă și foarte animat, își execută groznica lui meserie. Fața lui eră

foarte obicinuită, nu rea, o față ca a tuturor celor cari se căznesc să facă o treabă, ce le-a fost dată, cu mai multă pricepere și acurateță.

— Puțin mai înainte, spuse călăul cu o voce stinsă, împingându-l spre marginea estradei.

Svietlogub se îndreptă.

— Doamne, ajută-mă, aibi milă de mine — șopti el.

Svietlogub nu credeă în D-zeu, așa că nu putea să-l exprime în cuvânt, și nici să-l prindă în gândurile lui. Dar el simțea că lucrul cel mai natural din toate era să se adreseze cu dragoste Unicului. Știa că această chemare era necesară și de mare însemnătate, pentru că-l întăria.

Privi rândurile de soldați și la curioșii bine îmbrăcați, cari îl priveau, și încă odată gândi: de ce, de ce fac ei lucrurile acestea. Și 'i fu milă de ei și de sine și lucrămile 'ii umplură ochii.

— Și ție nu'ți este milă de mine? întrebă el pe călău, văzând cum îi jucau privirile.

Acesta se oprî un minut și fața lui se înăsprî.

— Acum așa! Și nu vorbi, — murmură călăul și repede aplecându-se ridică de pe scânduri un fel de haină, pe care cu o mișcare o aruncă peste Svetlogub și, pu-

nându-i un sac peste cap, îl trase înainte și înapoi.

— În mâinile Sale 'mi dau sufletul meu — gândi Svietlogub — amintindu-și Evangelhia.

Sufletul lui nu se împotrivi morții, dar trupul lui tânăr, puternic, nu voia s'o primească, nici să i se supue, și voia să lupte.

Voi să țipe, să se elibereze, dar în momentul acela simți lațul în jurul gâtului, lipsa unei rezistențe pentru picioare și groaza înăbușirii fizice, un zgomot în creier și totul se mântuise.

Trupul lui Svietlogub, zbatându-se pe funie, de două ori se zmuci de jos în sus.

După două minute, călăul, încruntându-se, puse mâinile pe piept și cu putere îl trase în jos.

Coborîndu-se de pe platformă, spuse comandantului, că pot să dea jos cadavrul din funie și să-l îngroape.

Călăul își îndeplinise datoria ceea ce i se ordonase, executase. Dar lucrul acesta nu fusese ușor de făcut. Cuvintele lui Svietlogub „Și ție nu ți-e milă de mine“, nu le putea uita . . .

Călăul vine în închisoare pentru omor, — împlinirea execuțiilor îi dau oareceri favoruri și liniște, dar din ziua aceasta el refuză să

'și mai îndeplinească datoria, pe care o luase asupra-și, și în săptămâna aceasta bău nu numai banii pe cari îi aveà, dar până și un costum pe care îl avusese și ajunsese în așa hal, că au trebuit să-l bage în celulă, iar de aci l'au trecut la spital.

VIII.

Unul din membrii partidului revoluționar-terrorist Ignatie Mejenețki, acela care îl târise pe Svietlogub în mișcarea revoluționară, fusese trecut din provincia unde fusese arestat, la Petersburg. În aceeași închisoare gubernatorială, în care se află închis, erà și starovierul acela care fusese martorul ducerii lui Svietlogub la execuție. Pe aceasta trebuia în curând să 'l trimită în Siberia. Secretarul nu încetă să se gândească la adevărata credință și la întâmplarea care îl va putea face să afle despre ea tot adevărul. Deseori își adusese aminte de tânărul acela blond, care mersese la moarte cu un surâs de bucurie pe buze.

Aflând că în aceeași închisoare zace tovarășul tânărului acela, un om care aparțineà aceleiași credințe, sectantul fu foarte emoționat și rugă pe supraveghetor să-i dea voie să vorbească cu el.

Mejenețki, cu toată severitatea disciplinei

închisoarii, nu încetase să aibă legături cu partidul său și așteptă zilnic vestea despre explozia minei de dinamită, pe care o pregătise ca să arunce în aer un tren. Adu-cându-și aminte de unele detalii, el revizuiă, readucea în ordine unele părți din planul său; bine înțeles făcea procesul acesta numai în imaginație, ca să-l poate spune tovarășilor săi. Când supraveghetorul veni în celula sa și îi spuse pe un ton tainic și cu o jumătate de voce, că unul din arestanți vrea să 'l vadă, Mejenețki să bucură, crezând că întrevederea asta îi va fi de folos în viitor, pentru contactul cu tovarășii săi.

— Cine e omul acela?

— Un țaran.

— Și ce vrea dela mine?

— Vrea să-ți vorbească despre religie.

Mejenețki surâse.

— Trimite-l aci — spuse el. „Sectanții acestia de asemeni nu pot suferi pe asupritorii poporului. Poate că-mi va fi de folos“ — gândi Mejenețki. — Supraveghetorul intră, iar după câteva minute deschise ușa și lăsa înăuntru pe un țaran scund, tot tremurând, cu părul des, cu o barbă căruntă și rară și cu niște ochi buni, oboșiți și albaștri.

— Ce vrei, — îl întrebă Mejenețki.

Bătrânul privi la el și repede. coborînd

privirile, îi întinse mâna lui mică de lucrător, și uscățivă.

— Ce vrei ? — repetă Mejenețki.

— Vreau să vorbesc cu d-ta.

— Despre ce ?

— Despre credință.

— De care credință ?

— Spun oamenii, că ești de aceeași credință, ca și tânărul pe care l-au spânzurat la Odessa.

— Ce fel de tânăr ?

— Acela, care a fost spânzurat la Odessa în toamna trecută.

— Vrei să spui de Svietlogub ?

— Da, de el. Ai fost tovarășul lui ? — bătrânul la fiecare cuvânt se uită stăruilor în fața lui Mejenețki cu ochii lui buni și apoi repede coboră privirile.

— Da, mi-a fost bun tovarăș.

— Și de aceeași credință ?

— Da, de aceeași credință, — spuse Mejenețki, surâzând.

— Eu aș vrea să vorbesc cu d-ta despre credința voastră ?

— Ce vrei anume să știi ?

— Aș vrea să știu ce credeți.

— Credința noastră . . . da . . . bine . . . sezi, — spuse Mejenețki ridicând din umeri. Credința noastră stă în următoarele : credem

că puterea e numai în mâinile acelor care chinuesc și înșeală poporul, și că suntem datori să luptăm fără milă cu oamenii aceștia ca să scăpăm poporul pe care ei îl exploatează. Mejenetki de obicei întrebuiță cuvântul acesta străin. — Il stoarce — adaoase cori-jându-se.

Bătrânul sectant, coborînd privirile, oftă adânc.

— Credința noastră mai stă și în nimicirea autorității despotice, ca să o înlocuim cu reprezentarea națională.

Bătrânul din nou oftă, se ridică, își îndreptă cutele hainei sale, căzu în genuchi la picioarele lui Mejenetki, și se izbi cu fruntea de podeaua murdară.

— De ce te murdărești?

— Nu mă înșelă — spune-mi, care e credința voastră, — spuse bătrânul, neridicându-se și nemișcând capul.

— Ți-am spus care este religia noastră. Scoală-te sau nu îți mai vorbesc.

Bătrânul se ridică.

— Și aceasta eră și credința tânărului acela? spuse sectantul, privind din timp în timp la Mejenetki, cu ochii lui buni și iar coborându-i.

— Asta eră și credința lui și pentru că

el a fost spânzurat pentru acelaș lucru și eu sunt condamnat aci.

Bătrânul se aplecâ încet, făcând un salut ușor și se îndepărtă.

— Nu, asta nu e nici o credință, — gândi bătrânul, sau poate nu vrea să mi-o descopere. Dar eu o voi căuta cu răbdare. Aci ca și în Siberia, D-zeu e pretutindeni și oameni de asemeni. Și din nou luă Noul Testament, și deschizând la capitolul apocalipsului, îl privi mult timp și iar începu să 'l citească.

IX.

Șapte ani au trecut. Mejenețki și-a făcut osânda de închisoare celulară în fortăreața Petropavlovsk și fu trimis în surghiun în Siberia.

Mult a mai suferit în acești șapte ani de închisoare, dar cu toate acestea nu și-a schimbat ideile și energia lui nu fusese zdrobită. În timpul cercetărilor, înainte de a fi fost condamnat la fortăreață, uimea pe judecătorii de instrucție și pe judecători cu conștienta lui fermă și neînduplecată. Deși în sufletul lui suferea din cauza neputinței în care fusese pus să nu și poată îndeplini datoria pe care o alesese, durerile nu și le arată. Tăcea la întrebările cari i se puneau și răspundeă numai atunci când știa că

poate plictisî pe aceia cari îl interogau pe ofițerul de jandarmi sau pe judecătorul de instrucție.

Când după obicei i se adresau cu fraza aceasta : „Ai putea să ți ușurezi situația prin o declarație sinceră“, el surâdea și cu dispreț le vorbea așa :

— Dacă credeți că veți putea să mă forțați cu promisiuni sau torturi, să-mi trădez prietenii, probabil că mă judecați ca pe d-voastră. Credeți oare în adevăr că, apucându-mă de treaba asta pentru care mă judecați, nu m'am gândit eu și la cele mai mari chinuri. Nu o să mă puteți niciodată nici mișcă, nici speria. Faceți cu mine ce puteți și ce vreți, eu n'am să vă răspund nimic.

Și îi plăcea să vadă cum se uitau judecătorii unii la alții.

Când însă l'au condamnat la fortăreața Petropavlovsk și l'au închis într'o celulă mică, umedă, cu ferestrele doite, ca să nu se poată vedea a față, atunci înțelese că are de trăit aci nu luni ci ani dea rândul, și îl prinse groaza. Teribilă era tăcerea regulată, fără viață, din locul acesta, dar mai ales și conștiința că nu era numai el, și că în închisoarea asta, după zidurileacestea mute, sufereau și alți osândiți, inchiși. condamnați la zece

douăzeci de ani de celulă, până când se sinucideau, înebuniau, sau se prăpădiau de oftică. Alături de el ședea poate prieteni, tovarăși de ai lui. Vor trece ani, — și el singur va înebuni sau se va spânzura sau va muri și nimeni nu va ști de asta — gândea el adesea.

Și în sufletul său se aprindea și mai mult ura împotriva tuturor oamenilor și mai ales a acelor cari erau cauza condamnării sale. Ura asta cerea mișcare, zgomot, o țintă oarecare. În închisoare era liniștea fără viață și întreruptă numai de pașii regulați ai oamenilor cari nu vorbeau, cari nu răspundeau la întrebări, sau de zgomotul ușilor închise sau deschise la anumite ceasuri, când li se aducea mâncarea, sau de vizita acelorași „ființe“ tăcute și de lumina soarelui ale cări raze treceau prin sticla mată și apoi din nou venia întunericul, liniștea. aceeași pași și aceleași zgomote. Așa era azi, așa va fi și mâine.

Și ura lui, neputându-se manifesta, îi torturà sufletul.

Căutase să vorbească prin semne cu vecinii săi. Dar bătăile din pereți deșteptau mișcările acelorași pași. Și din nou una din acele „ființe“, cari tac, îl amenință din întunericul coridorului.

O singură mângâiere și liniștire eră somnul, dar în schimb deșteptarea eră groaznică. Dormind, totdeauna visă că este liber și plin de afaceri pe cari le găsiă în neconcordanță cu credințele-i revoluționare. Visă că cântă pe o vioară stranie, sau că făcea curte unor femei tinere, sau că se plimbă cu luntrea, sau că eră la vânătoare; uneori i se părea că e pe cele de a face o mare descoperire științifică, ce 'i va aduce titlul de doctor honoris causa al vreunei universități din străinătate.

Erau mai ales grele aceste vise, pentru că mai în totdeauna se deșteptă în chiar momentul când eră gata să reușească, în ceea ce se căsnise sau voise. Și deodată totul se prăbușia și clădirea dispărea; rămânea durerea neîmpăcată și aceeași păreți umezi cu pete de igrasie luminate de o lampă micuță și aceleași blăni acoperite cu o saltea de paie.

Somnul eră timpul cel mai bun. Dar cu cât se prelungeă închisoarea, cu atât se mărea numărul nopților în cari nu puteă dormi. Căută somnul ca pe cea mai mare fericire, și cu cât îl căută mai mult, cu atât suferea mai adânc de lipsa de somn.

Goana prin celula lui nu-i aducea nici o împăcare. Slăbiă numai din cauza sforțarilor

și nervii lui deveneau și mai simțitori. Durerea îi frământă capul, iar când închidea ochii se desemnă pe un fond nedefinit niște figuri extraordinare, rupte, zdrențeroase, cu niște fețe îngrozitoare, cu gurile strâmbе, una mai teribilă decât alta. Toate se strâmbau. Mai târziu începură să-i apară figurile acestea și când ținea ochii deschiși. Ele îi vorbeau, râdeau, dansau. L'aduceau până la nebunie, atunci s'aruncă cu capul de păreți și țipă. Dar ferestruia, din ușă, mică ca un ochi, se deschidea și o voce liniștită îi spunea :

— „Nu e permis să țipi! . . .“

— Cheamă pe supraveghetor — țipă Mejenetki. Dar vocea nu-i răspundea și ferestrica se reînchidea.

Eră așa de desnădăjduit, că nu așteptă și nu dorea decât un singur lucru — moartea.

Intr'o zi, fiind într'o astfel de stare, se hotărî să se sinucidă. In celulă eră un ventilator, de care se putea lega o funie și, urcându-te pe pat, ai fi putut să te spânzuri N'avea funie.

Se apucă să-și rupă cămașa, dar poalce cămășei erau prea scurte și nu ajungeau. Atunci se hotărî să moară de foame și două zile nu mănăcă nimic, a treia zi însă — avu un acces de nebunie. Când i-au adus de

mâncare eră întins pe podele cu ochii injectați de sânge.

Veni medicul. Il întinseră pe Mejenețki pe pat și îi deteră rom și morfină*, iar el adormi.

Când s'a deșteptat a doua zi, văzu că lângă el sta doctorul, care îi mângâia fruntea. Sentimentul de ură, care de multă vreme nu 'l mai ațâțase, se deșteptă deodată în Mejenețki.

— Cum nu ți-e rușine să slujești aci, — îi spuse el doctorului, când acesta se aplecă să 'i ia pulsul. — Mă tratezi, pentru ca apoi să mă chinuești din nou? Nu pricepi d-ta cât e de groaznic asta!

— Intoarce-té acum pe partea cealaltă, — spuse, fără să se uite la el, doctorul și liniștit și nemișcat își scoase stetoscopul din buzunarul hainei.

— Duceți-vă la dracul, — strigă Mejenețki: Eși afară de aci! Sunt în stare să mor și fără ajutorul d-tale.

— Nu e frumos ce spui tinere, ești obraznic, — spuse liniștit doctorul.

X.

După boala sa Mejenețki simți din nou setea de viață. Poate, gândea el, totul are să se schimbe. Trebuie să 'mi păstrez viața,

ca să pot eși de aci sănătos și capabil de a reîncepe din nou munca.

Multă vreme s'a gândit cum să-și organizeze mai bine viața, ca să-și poată îngriji sănătatea și hotărî să se culce la zece și să se scoale la cinci dimineața. Indată și începu să trăiască după regimul acesta. Afară de asta se ocupă cu exerciții fizice și citea mult. În timpul când era liber, alerga cu mintea prin Petersburg, căutând să 'și închipue tot ce ar fi putut întâlni pe stradă: fațadele caselor, trecători. Pe strada Nadejdinsk, se oprea, se urcă la un tovarăș de idei și stă cu el de vorbă. Aducea documente și începeau discuții . . .

Tot în închipuire, Mejenetki, înapoindu-se acasă se apucă să învețe istoria și matematica, uneori literatura. Ocupațiile sale istorice se rezumau în asta: el lua epocile cele mai interesante din istoria fiecărui popor și rezumă faptele și cronologia. În lucrările sale matematice făcea în minte dezlegarea anumitelor probleme de matematică și geometrie — aceasta era cea mai plăcută din ocupațiile sale. Uneori fși amintea de cele citite în Pușkin, Gogol și Shakespeare.

Înainte de a se culca, Mejenetki în vederea exercițiului fizic, făcea 2000 de pași prin celula sa.

Deseori visă că partidul revoluționar reușise în planurile sale și că se fixase o adunare constitutivă.

Așa își petrecu un an, apoi pe cel de al doilea, al treilea, uneori abătându-se dela acest regim de viață, dar repede întorcându-se la el. Controlându-și mintea, putea să scape de halucinațiile dureroase și foarte rar când eră apucat de insomniile acelea, în cari vedeă figuri bizare. Atunci din nou își îndreptă privirile spre ventilator și să gândeă cum ar putea să lege o funie și să facă un laț, ca să se spânzure. Dar reușea să-și stăpânească accesele acestea și ele îl vizitan din ce în ce mai rar.

Așa a pe el șapte ani. Când și-a terminat anii de osândă celulară. Mejenetki fu trimis în Siberia.

XI.

Fu condus în surghiun, ca un condamnat foarte periculos, nepermițându-i-să fie în contact cu alți tovarăși de-ai lui. Pe drumul spre ocnă, reuși totuși să se 'ntâlnească și să vorbească cu câțiva arestanți politici. Erau șease: două femei și patru bărbați. Toți făceau parte din noua scoală revoluționară, pe care Mejenetki o cunoștea prea puțin.

Toți erau foarte interesați și Mejenetki

se așteptă să vadă în ei discipolii lui. Se pregătise să fie bun cu ei și să-i trateze părintește.

Dar, spre uimirea și durerea lui, tineretul acesta nu numai că nu 'l privea ca pe un precursor și învățător, dar nici nu-i da vre-o atenție, găsind ideile lui învechite. După părere acestor revoluționari, tot ceea ce făcuse Mejenetki și tovarășii lui, toate încercările lor de a ajuta pe țărani și toată sistema lor de terorizare și de ucidere de guvernatori ca Kropatkin, Mezentov și chiar uciderea împăratului Alexandru al II-lea, n'au fost decât greșeli neertafe. Faptele acestea n'au avut alt efect, decât să creeze acea reacție, care a atins apogeul ei sub domnia împăratului Alexandru al III-lea. Liberarea poporului, după opinia noilor apostoli, trebuia dusă pe o cale cu totul nouă.

Aproape două zile dearândul s'au lungit discuțiile dintre Mejenetki și noii săi cunoscuți. Unul din ei, șeful celorl'alti, Roman, cum îi ziceau ei, îl revolta în special pe Mejenetki prin încrederea ce o avea în vederile sale și prin judecata umilitoare și sarcastică, ce-o în vedera făți de toată activitatea trecută a lui Mejenetki și a tovarășilor săi.

Poporul, după părerea lui Roman, era o

masă neagră și incultă și nu i se putea aduce nici o ușurare față cu condițiile sociale în cari trăește. Toate încercările de a se ridica populația de jos a Rusiei au fost încercări asemănătoare acelor de a da foc pietrelor sau ghietei. Poporul trebuie cultivat, trebuie să i se insufle sentimentul solidarității și numai atunci se poate ajunge prin o evoluție naturală la o organizare socială. Poporul nu numai că n'are nevoie de pământ, dar pământu 'l face conservator și rob. Și asta nu s'a petrecut numai la noi în Rusia, dar în toată Europa. Și, pentru a demonstra aceasta, cită părerea învățaților și date statistice. Poporul trebuie să fie eliberat de pământ și, cu cât s'o eliberă mai curând, cu atât va fi mai bine. Cu cât va trece în viața fabricelor și pământul lui va trece în mâna capitaliștilor, cu atât se va eliberă mai curând. Despotismul și capitalismul pot fi nimicite numai de o singură clasă și aceea clasă e clasa lucrătoare și de aceea trebuie ajutată numai această clasă prin adunări, asociații, cooperative și toate acestea să fie ale lucrătorilor din fabrici și nu ale țărănimii. Mejenețki protestă și se înferbântă. Il supără mai ales și-l aduceă până la disperare una din femei, o brunetă tânără cu ochii strălucitori și cu părul des. Aceasta stă deoparte

și nu se amestecă de-adreptul în discuție, doar din vreme în vreme aruncă une sau două cuvinte pentru întărirea celor spuse de Roman, sau mai curând ca să-și bată joc de Mejenețki.

— Oare se poate transformă toată populația unei țări în lucrători de fabrică? — întrebă Mejenețki.

— De ce nu? — exclamă cu supărare Roman, — aceasta e o lege generală economică.

— De unde până unde e o lege generală?

— Citește-te pe Kautzki, — observă bruneta, surâzând cu milă.

— Eu nu sunt de aceeași părere, — spune Mejenețki, — căci de unde puteți ști că poporul va primi cutare formă, pe care voi ați prescriș-o.

— Asta e demonstrat științificește, — observă bruneta.

Când discuția ajungea la forma de luptă, pe care trebuia s'o întrebuințeze ca să ajungă la rezultatul ideilor lor, deosebirea între Mejenețki și tovarășii săi devenea și mai aprinsă. Roman și prietenii lui susțineau că trebuie la început o se aducă dela țară în orașe toți țărani, pentru a fi făcuți lucrători de fabrică și apoi să li se propage ideile de socialism; afară de asta eră nevoie să se abție toți dela

lupta directă împotriva guvernului, ba chiar guvernul trebuiă utilizat în folosul cauzei.

Mejenețki susțineă că trebuie de luptat deadreptul cu autoritatea, pentru că guvernele sunt totdeauna mai șirete decât revoluționarii. Nu voi veți înșelă guvernul, ci el pe voi. Noi ne-am îndreptat să propagăm ideile noastre în popor pe față și luptând cu guvernul și autoritățile.

— Și la ce rezultat ați ajuns? — observă cu ironie bruneta.

— Eu cred că lupta directă cu autoritatea e o cheltuială fără nici un rost a energiei omenești — spuse Roman.

— Am pus în această luptă jertfa propriei noastre vieți, — exclamă Mejenețki, — am pus toată viața noastră în joc, pe când voi sedeți liniștiți acasă, și vă bucurați de viață.

— Nu ne-am prea bucurat de viață, — spuse cu umilință Roman, surizând și privind la tovarășii lui.

Fata cea brunetă surise de asemeni umilitor.

— Nu ne-am prea bucurat de viață repetă Roman.

Mejenețki tăcu și se simți adânc emoționat.

XII.

Căutând să se liniștească, Mejenetki începu să umble în lungul coridorului. Un arestat înalt și chel se apropiè de Mejenetki.

— Un arestat din camera noastră m'a rugat să te chem.

— Ce arestat ?

— După poreclă îi zic : „Impărăția tutunului“. E un bătrân sectant. Mi-a spus : Chemați-l la mine pe omul acela. Era vorba de d-ta.

Mejenetki întră împreună cu arestatul într'o odaie mică plină de paturi, pe care șed eau sau erau trântiți arestații.

La marginea unei serii de paturi erà culcat sectantul. Mejenetki îl recunoscu, erà acelaș om cu care șapte ani în urmă vorbise despre Svietlogub. Fața palidă a bătrânului se zbârcise cu desăvârșire ; barba îl albise cu totul. În ochii lui albaștri licăreà bunătatea și atenția. Era trântit pe o parte, se vedeà că aveà friguri, obrații îi erau aprinși de o roșeață bolnăvicioasă.

Mejenetki se apropiè de el.

— Ce faci ? îl întrebă el.

Bătrânul, cu greutate, se ridică pe un cot și îi întinse mâna lui mică și tremurândă. Voind să vorbească, începu să răsufle adânc,

ca și cum ar fi făcut cine știe ce treabă grea.

— Nu mi-ai spus totul — zise bătrânul — dar D-zeu te va iertă; cu toate astea eu am descoperit ce-mi trebuia.

— Ce ai descoperit?

— Am descoperit mielul, am descoperit... că tânărul acela a fost un miel, și spus a fost că mielul va învinge și pe aceia, cari împreună cu el sunt aleși și credincioși.

— Nu te înțeleg, — spuse Mejenetki.

— Pe aceștia șapte. D-ta nu înțelegi?

Mejenetki făcu un semn cu capul că nu pricepe, gândind că bătrânul înebunise. Acelaș lucru gândeau și arestații ceilalți, tovarășii săi de odaie. Se apropié chelul, care chemă pe Mejenetki:

— „Impărăția tutunului“ nici el singur nu știe ce vorbește — spuse el.

Așă gândiá și Mejenetki, ca și tovarășii de închisoare ai bătrânului. Dar bătrânul știá foarte bine ce vorbeá. În mintea lui, ca un fier ascuțit se oprise gândul că nu va mai domni multă vreme răul, că Părintele adevărului și al binelui va învinge tot; că El va șterge orice lacrimă și nu va mai fi nici plâns, nici boală, nici moarte. Și el simțiá că că toate acestea se vor împlini în

universul întreg, așa cum se împlinise în sufletul său luminat de apropierea morții.

— Du-te mai repede. Amin . . . Du-te, du-te! . . . șopti el.

Și Mejenețki ieși.

XIII.

— Iată un reprezentant al poporului, — gândi Mejenețki, când ieși dela bătrân. Acesta e unul din cei mai buni ai lui, — și ce întuneric. Bine vorbesc ei, (prin ei înțelege pe Roman și pe tovarășii lui), că până când vor fi așa de întunecați, nu e nimic de făcut cu ei.

Mejenețki și mai înainte se ocupase cu activitatea revoluționară printre țărani, și știă foarte bine, cum o numea el, inerția țaranului rus. Avusese aface și cu soldații, atât cu cei cari erau sub drapel, cât și cu rezerviștii și știă supunerea lor față de jurământul pe care-l depuseseră; și înțelese toată greutatea de a influența asupra lor pe calea dovezilor.

Știă aceasta, dar nici odată nu scosese din factorii aceștia o încheere naturală. Convorbirea cu noii revoluționari îl făcuse s'admită părerea aceasta . . .

— Spun că activitatea noastră, că noi toți

revoluționarii, Halturin, Kibalcici, Perovskaia, nu eram trebuincioși, că am fost chiar vătămători!... După părerea lor, mulțumită nouă, poporul credecă activitatea revoluționară depinde de proprietarii cari au omorît pe Alexandru al II-lea, pentru că i-a lipsit de robi, liberându-i!... Ce absurdități! — gândi el, mergând prin coridor.

Toate camerele erau închise, afară de una în care erau revoluționarii cei noi. Apropiindu-se de ei, Mejenețki auzi râsul bruneții și vocea ei hotărâtă:

— Necunoscând economia politică, ei nu știau ce fac... Printre ei erau foarte mulți.

Mejenețki nu voi să asculte de ce vorbeau, dar în sufletul său se ridică o ură mare, pe care până astăzi nu o încercase. Ură totul, universul întreg pe care pot trăi oameni asemănători bătrânului acela cu mieluşelul, călăi jumătate fiare și în cele din urmă oameni convinși, cum erau revoluționarii aceștia teoreticieni.

Veni gardianul de zi și închise pe femei în despărțirea pentru femei. Mejenețki se îndepărtă în fondul coridorului, ca să nu dea ochii cu ei. Gardianul închise ușa și la camera în care erau noii revoluționari și îi spuse lui Mejenețki să intre în odaia lui.

Acesta intră repede în odaie, dar îl rugă să nu închidă așa.

— E oare posibil ca întreaga mea viață să fi fost zadarnică, ca energia mea, puterea voinței mele, cunoștințele mele să fi fost jertfite în zadar?

Iși aduse aminte cum nu de mult, de când era pe drum în Siberia, primise o scrisoare din partea mamei lui Svietlogub și în care aceasta îl dojenea. El socotise dojenile acestea fără nici o bază. Dânsa 'l învinuia că-i ucisese copilul, vârandu-l în mișcarea revoluționară. Când Mejenetki primise scrisoarea aceasta, surâsese doar, plictisit, gândind ce puțin a priceput femeea aceasta din ideile cari stau înaintea lui Svietlogub și a lui. Acum, recitind scrisoarea, se gândi la personalitatea bună și entuziastă a lui Svietlogub și pentru prima oară se gândi la conduita lor. Se poate oare ca toată viața lui și-a mea să fi fost o greșală nebunească? Inchise ochii și căută să adoarmă, dar cu groază simți reîntoarcerea aceluiași acces, cari 'l loviau în primele luni ale vieții sale de închisoare la Petropavlovsk. Acelaș zgomot și șuer în cap, aceleași figuri groaznice cu gurile enorme, îngrozitoare în întuneric. Intre ele se amestecă și o altă ființă în costumul cenușiu de arestat, cu capul chel și privind îngrozitor

la el. Din nou Mejenețki se sculă să caute ventilatorul, de care ar fi putut să-și atârne funia.

Nu putea nici să stea, nici să se culce. În zador chema toată puterea, ca să se liniștească . . . De să facă? Mejenețki se gândi: dacă și-ar tăia arterele. Sau să se spânzure? Acest mijloc era mai simplu.

Iși aduse aminte de funia cu care erau legate lemnele ce stau în coridor. Să se urce pe lemne sau pe o laviță? În coridor trecea gardianul. Dar Mejenețki știa ea acesta sau se va duce, sau va adormi.

Stând lângă ușa. Mejenețki ascultă pașii gardianului care trecu, și când acesta se îndepărtă în cealaltă parte a coridorului, întredeschise ușa și ascultă pașii lui, așteptând.

În acelaș timp, în odaia vecină, slab luminată de o lampă ce filă, în mijlocul celor cari dormiau tușind sau horcăind, murea bătrânul sectant, și în fața privirilor sale sufletești se desfăcea tot ceea ce el căutase așa de pasionat în tot timpul lungii sale vieți. În semni-obscuritate vedea mielul, — era tânărul superb și multă lume din toate popoarele sta lângă el în haine albe. Toți erau veseli.

Și bătrânul, murind, simția bucurie și pace. De emoție respiră adânc și horcăitul

agoniei se rupea din gâtulejul lui. Vecinul lui se deșteptă și sculă și pe tovarășii lui. Când zgomotul se liniște, bătrânul se liniște și se răci. Tovarășii lui bătură la ușe.

Gardianul, auzind zgomot, se apropie.

Doi arestanți luară trupul mortului și-l duseră în morga închisoarii. Gardianul urmă pe arestanți și coridorul rămase pustiu. Se auzi scârțâitul ușii, pe care o închideă după el gardianul.

-- Ci închide-o odată, — gândi Mejenetzki, urmărind tot ce se petrecuse.

Mejenetzki simți curând, cum focul acela lăuntric, care-l arsese și înainte, se liniștise, și toată ființa lui fu stăpânită de o singură dorință, cum ar îndepărta orice piedică din calea celor ce hotărîse.

Cu inima bătând, se apropie de legătura de lemne, dezlegă nodul, scoase funia și, privind în toate părțile, intră cu ea în celulă. Aci se urcă pe scaun și legă funia de ventilator. Legând amândouă colțurile făcu un nod, și îndoind apoi funia, făcu un laț. Funia era prea jos. Din nou o legă, măsură înălțimea gâtului și neliniștit privi la ușe, apoi se urcă pe scaun și trecu gâtul prin laț, îl aranjă și, împingând cu piciorul scaunul, rămase spânzurat în aer.

.....

Dimineața, când intră gardianul, îl găsi pe Mejenețki spânzurat. Il dete jos de pe funie. Alergă după supraveghetor și știind că Roman e doctor, îl chemă în ajutor.

Dar toate străduințele lui Roman fură fără nici un folos : Mejenețki eră mort.

Trupul lui fu dus în camera mortuară și pus pe aceleași blăni, pe cari eră întins bătrânul sectant.

Pentru ce ?

La Ivan Iacevski, pe moșia lui Rojanca, veni în primăvara anului 1830 să-l vadă fiul unuia din cei mai buni și vechi prieteni ai săi, Iosif Migurski. Iacevski era un bătrân cam de 65 de ani, cu o frunte mare, voinic, cu pieptul și umerii lați, purta mustați lungi și albe, ce despărțiau pe din două fața lui roșcată. Era mare patriot și luase împreună cu tatăl lui Migurski parte la vostania (revoluția) poloneză, când cu ocazia celei de a doua împărțiri a țării leșești. Fusese soldatul lui Kosciusko și nu putea suferi, urând-o din toată inima, pe apocaliptica — cum îi zicea el — și desfrânata Ecaterina a II-a și ura de asemeni pe mizerabilul trădător Poniatovski, amantul ei. Cum era convins că mâine va răsări iar soarele, așa era de sigur că Polonia va mai fi odată liberă.

În 1812 fusese în fruntea unui regiment

de al lui Napoleon, la care ținea mult., Il plânse, dar tot nu se dezolă că iar va vedea, într'o zi, Polonia mare și liberă.

Când s'a deschis Parlamentul din Varșovia, a crezut că și va vedea în curând visul realizat; dar a urmat reacțiunea, alianța sfânta a Europei, au mai urmat și zmintelile marelui duce Constantin, trimis ca vicerege al Poloniei și visul lui s'a mai întunecat.

Pe la 1825 s'a stabilit pe moșia lui la Rojanca, unde trăi mereu, ocupându-se cu gospodăria moșiei, vânând, citind ziare și cărți și primind scrisori, cari îl puneau în curent cu tot ce se făcea pentru țara lui.

Se recăsătorise cu o fată frumoasă și săracă; dar căsătoria aceasta nu-i plăcu. Nu-și iubea și nu-și respecta soția și se purta cu ea rece, politicos aproape. Voiă în chipul acesta să-și arate greșala pe care o făcuse luând-o de soție. Nu avea copii cu femeea de a două, cu cea dintâiu avusese două fete. Una din ele, cea mai mare, era de o frumoșețe rară, o chemă Vanda și era foarte mândră, ceea ce o făcea să nu se împace cu viața dela țară. Albina, cea mai mică, și mai dragă lui Iacevski, era un copil viov, plâpând, cu părul bălai și numai bucle, cu ochii mari scânteetori, și distanțați unul de altul, ca și ochii tatălui său.

Albina avea cinsprezece ani când veni Miguroski la Rojanca. Pe când învăța la Vilno, se ducea deseori la Iașevski, care locuia pe atunci în oraș. Pe timpul acela curta pe Vanda; acum venea în casa lui Iașevski ca un bărbat matur, stăpân pe inima ei și pe voința lui.

Sosirea lui Miguroski înveseli pe toți; bătrânul era mulțumit pentru că revedea în Iosif pe tatăl său și vremurile când erau amândoi tineri; dar mai ales îi era drag Iosif, pentru că îi vorbeau cu aprindere de mișcarea revoluționară, ce se întinse nu numai Polonia, dar în întreaga Europă, de unde revenea; soția lui Iașevski era și ea mulțumită de venirea lui Miguroski, pentru că bărbatul ei față de străini era mai blajin și nu o certa la tot cuvântul, cum făcea când erau singuri. Vanda era veselă, singură că Miguroski venise să-i ceară mâna, pe care era de altfel hotărâtă să nu i-o refuze. Cea mai fericită era Albina, însă pentru că ea se bucură văzând toată lumea veselă și mulțumită.

De căsătoria lui Miguroski cu Vanda toți erau siguri, dela tatăl fetei și până la bătrâna lor servitoare, Ludviga.

De fapt așa era, Miguroski venise hotărât să se însoare, dar după o săptămână plecă

fără să spue un cuvânt, însă foarte turburat și nehotărât.

Toți fură uimiți de plecarea lui, afară de Albina, care singură ghicise schimbarea aceasta a lui Miguroski. Ea observase că, în tot timpul șederii lui la Rojanca, el nu erà vesel și însuflețit, de cât când erau ei amândoi singuri. Deși o tratà ca pe un copil, râzând și glumind cu ea, totuș, cu instinctul ei de femeie, dânsa văzuse că el o socotea femeie și nu se purtă cu ea ca un om în vârstă față de o fetiță. Pricepuse aceasta după privirile dulci, ce-i le aruncă de câte ori intră sau ieșea din odae.

Nu-și da încă socoteala de sensul acestei purtări, îi plăcea însă și căută pe ori ce cale și fără voia ei să-i fie plăcute. Se vedeà că-i erà dragă și toate faptele ei îi erau plăcute, de aceea se înveseleà de câte ori o vedeà. Ii erà plăcut să o vadă alergând cu câinele lor de vânătoare, care îi sărea adeseori pe piept și îi lingeà obrații înroșiți de căldură; îi erà drag s'o audă râzând de toate fleacurile, să o vadă cum știe să se stăpânească și să nu bufnească de răs în biserică de predicile preotului; îi plăcea s'o asculte și s'o vadă imitând pe servitoare, pe vecinul lor care bea zdravăn și se îmbăta la masă, sau chiar pe Migurski, și asta trecând cu o

ușurință fermecătoare dela o scenă la alta. Fata asta părea că descoperise rostul vieții acesteia și ea se grăbea să o trăiască fericită. Apoi mai știa că veselia ei îl îmbucură și căută, ca ori ce copil răzgâiat, să facă cât se poate mai multe nebunii.

Iată de ce numai Albina știuse cauza pentru care Migurski nu ceruse de data asta mâna Vandei, deși dânsul venise hotărât pentru aceasta. Deși se temeă să spue cuiva gândul acesta și deși îi eră teamă să și-l mărturisească, totuș în adâncul sufletului ei simțea că eră iubită, deși dânsul venise să ceară pe sora ei.

Nu știa de ce fusese îndrăgită de el, căci se știa mai puțin frumoasă și mai puțin învâțată de cât sora ei și faptul acesta o nedumerea. Totuși eră veselă și eră convinsă că nu se înșelă. În schimb și ea îndrăgise pe Miguroski cu toată flacăra sufletului ei tânăr. Iubea cum iubește cineva odată și pentru tot restul vieții.

II.

În anul acela, pe la sfârșitul verii, jurnalele aduseră vestea că la Paris a izbucnit revoluția. În curând veniră vești că și la Varșovia e mare aprindere. Iacevski așteptă poșta cu nerăbdare, ca să vadă dacă marele

duce Constantin a fost s'au nu omorât și dacă revoluția a izbucnit. Abia în Noembrie se știu la Rojanca că palatul marelui duce fusese asediat și că ducele fugise de teamă. Se mai știu că Dieta hotărîse alungarea dinastiei Romanoff de pe tronul Poloniei; că KłopiŃki declarase dictatura și că Polonia își redobîndise libertatea. La Rojanca era încă liniște, dar țărani erau în fierbere și așteptau momentul să intervină.

Iacevski știu toate acestea dela unul din capii revoluției, cu cari eră în legătură; apoi îi mai aduceau vești și evreii cari, în timpul revoluției, au obiceiul să colporteze noutățile. Iacevski așteptă un moment favorabil, ca să se alipească de revoluționari.

Nevasta lui căută mai mult decît ori cînd să-l îngrijească, priveghea să nu-i lipsească nimic, dar nu reușea decît să-l îndârjească mai mult. Vanda își trimisese bijuteriile unei prietene din Varșovia, ca să le vîndă în folosul revoluției. Albina eră preocupată numai de faptele lui Miguroski. Știa dela tatăl ei că tînărul se înrolase în trupele lui Dremik, ale căror mișcări le urmărea cu atenție. Miguroski scrise în două rînduri: în prima scrisoare spuneă cum s'a înrolat, iar prin Februariea într'o a doua scrisoare vorbeă cu entuziasm de victoria leșilor de sub steagul

lui Stohek, care bătuse pe ruși, le luase sease tunuri și o mulțime de prizonieri.

„Zwyestuo Polakon i Kleska Moskali (Vivat!)“ „Izbânda polonezilor, nimicirea rușilor! Ura!“ , așa încheia scrisoarea.

Albina era entuziasmată. Cu harta pe masă urmărea toate evenimentele și făcea planuri peste planuri, unde au să fie nimiciri complet inamicii, — îngălbenea și tremura de câte ori tatăl ei zăbovea să deschidă o scrisoare.

Intr'o zi, fu găsită de d-na Iacevski în fața oglinzii îmbrăcată în pantaloni și o tunică militărească. Se pregătea să fugă deghizată și să se înroleze în cetele revoluționare. Tatăl ei, aflând aceasta, o chemă la dansul, o certă, deși era bucuros în sufletul lui că fiică-sa era atât de înflăcărată pentru cauza patriei lor; îi spuse totuș să lase la o parte gândurile acestea nebunești: „Femeia are altă menire: să iubească și să îmbrăbăteze pe cei cari se jertfesc pentru Patrie.“

O făcu în cele din urmă să 'nțeleagă că are nevoie de îngrijirea ei, că ea e toată veselie și dragostea lui; îi aminti că în curând va trebui să se mărite și că are să fie tovarășa bărbatului ei și, — ca să 'i îndepărteze cu totul gândurile de fugă, ș'adresa

inimii ei bune, spunându-i că e și așa nenorocit și singur pe lume. Albina se aruncă în brațele tatălui și, deși voiă să fie stăpână pe lacrămile ei, nu le putu pune stavilă și ele udară halatul bătrânului. Făgădui însă că nu va face nici un pas fără încuviințarea lui.

III.

Trebue să cunoști bine starea polonezilor după împărțirea țării lor, când o parte fură puși sub stăpânirea germanilor, pe cari nu-i suportau, o alta sub stăpânirea rușilor, pe cari de asemeni nu-i iubeau, ca să-și poată da cinevă seama de entuziasmul lor dintre anii 1830 și 1831, când o licărire de libertate le surâse din nou după atâtea încercări. Dar, nădejdea aceasta ținu puțin. Prea era mare deosebirea între luptători, așa că revoluția fu din nou înăbușită. Soldații ruși, unelte oarbe ale stăpânirii, fură trimiși cu miile în Polonia. Fără să-și dea seama ce făceau, înecară pământul cu sângele lor și al polonezilor. Zdrobiți, când de trupele lui Dibici, când de acelea ale lui Pașkievici, când de însăși armatele lui Nicolae I, ei fură subjugați din nou de netrebnicii cărora puțin le păsă de libertatea sau de sclavia polonezilor, de oarece nu aveau în minte decât poște

și plăceri deșarte precum și gânduri de îmbogățire.

Varșovia fu luată, trupele poloneze risipite în toată țara fură supuse încetul cu încetul; sute de mii de oameni fură împușcați, chinuiți până la moarte, sau trimiși în Siberia.

Printre cei din urmă eră și Migurski, care fu trimis într'o gubernic de lângă Ural, înrolat ca soldat de linie. Averele îi fu confiscată de stat.

Iacevschi petrecu iarna anului 1832 la Vilno; bătrânul căpătase o boală de inimă din cauza întâmplărilor din 1831. Acî doar primiră vestea pe care Migurski le-o trimitea din fortăreață. Scria că e fericit, de oare-ce suferise pentru țara lui și că are încă nădejde în cauza sfântă pentru care și jertfise o bună parte din viață și eră gata să și dea ultima suflare pentru Polonia.

Spuneă că dacă ar aveă ocazie, mâine s'ar aruncă din nou în luptă.

Scrisoarea lui Migurski înduioșă atât pe Iașevski în cât nu o putu mântui, așa că lăsă s'o termine Vanda.

Migurski mai scria că în condițiile în care se află nu mai poate vorbi de gândurile și proiectele cu cari venise pentru ultima oară în casa lor. Spuneă că și va aduce aminte

însă în totdeauna de acele zile, ca de zilele cele mai dragi din existența lui.

Fiecare din surori înțelesesă sensul acestor cuvinte, fără să spuie însă nici una ce simțiau. În cele din urmă Migurski salută pe toți, și apoi în tonul glumeț cu care vorbea Albinei o întrebă pe ea dacă aleargă tot așa de ușor încât întrece și pe câinele ei și dacă mai știe imită așa de frumos pe toți ai casei. Doreă bătrânului multă sănătate, nevastei lui Iacevski reușită bună în ale gospodăriei, doreă Vandei un bărbat bun, iar Albinei să fie pururea veselă și să se bucure de viață și de bunurile ei.

IV.

Sănătatea lui Iacevski se înrăutăți din ce în ce mai mult și ei plecară în 1833 în străinătate. La Baden, Vanda făcu cunoștința unui emigrant polonez, foarte bogat, cu care se mărită. Iașevski nu se mai putu îndreptă și muri în brațele Albinei. Până în ceasul morții nu voi să fie îngrijit de soția lui, atât eră de supărat că se însurase cu ea.

Albina se întoarse cu mama ei vitregă în țară, la moșia lor.

Migurski rămase preocuparea de căpetenie a Albinei; pentru ea, eră un erou și un martir și voia să 'și jertfească viața pentru

el. Ii scrisese înainte de a pleca în streinătate. La început, scria din partea lui Iacevski, apoi îi scrisese din partea ei. Reîntoarsă în Rusia, după moartea bătrânului, continuă să 'i scrie; iar când împlini optsprezece ani, hotărî să plece în Ural să-l găsească pe Migurski și să se mărite cu el.

Mama ei vitregă căută s'o înduplece și îi spuse că Migurski urmărea un plan egoist, căutând să se mărite cu o fată bogată, ca să și ușureze soarta. Albina fu revoltată de cuvintele mamei sale și 'i răspunse că un om, care jertfise totul pentru țara lui și care de altfel nu voise să primească banii pe cari ea în atâtea rânduri îi oferise, — nu putea să aibă intenții așa de mici.

Hotărî dar să plece îndată și să-l regăsească, pentru ca să se mărite cu el, dacă ființe Migurski va primi să o ia și s'o facă fericită.

Eră majoră, avea partea ei de avere vre-o 30 de mii de ruble, pe cari i le lăsase un unchiu al lor, așa că nu avea nici o piedică să-și realizeze idealul.

În Noembrie acelaș an, Albina își luă rămas bun de la ei, ca un om care e în agonie, căci se ducea într'o țară de moarte sălbatecă și îndepărtată, și luând pe Ludviga, bătrâna lor servitoare, se urcă 'ntr'o trăsură

refăcută anume pentru aceasta și plecă la drumul cel mare.

V.

Migurski locuia afară din cazarmă. Deși împăratul Nicolae dăduse ordinul ca toți polonezii expropiați să îndure toate nevoile vieții de soldat, ba chiar umilirile la cari erau supuși simplii soldați; totuș cea mai mare parte din ofițeri știau ce soartă avuseră acești oameni desmoșteniți de binele lor și, cu toate că se expuneau la neplăceri, nu îndeplineau ordinul suprem și se purtau omenește cu subalternii lor. Comandantul batalionului în care era Migurski, deși era un om fără carte ieșit ofițer din front, înțelegea situația ce 'i fusese creată lui Migurski, tânăr, cult, bogat și care pierduse tot, așa că-i fu milă de el și se purtă cu multă bună-tate. Migurski, la rândul lui, înțelegea această bunăvoință și, ca să-și arate recunoștința, dă lectii de franceză și de matematică copiilor comandantului său, cari se pregăteau să între în școala militară.

Viața ce o ducea Migurski era mai mult ca monotună, era dureroasă și foarte grea.

Afară de șeful său, cu care era foarte la locul lui, nu cunoștea decât pe un polon rătăcit aci, om incult, neplăcut, și care făcea

negustorie de pește. Ceea ce-l necăjea, erau lipsurile de tot felul la care era expus. Confiscându-i-se averea de către stat și se luase orice venit și, ca să facă față la cheltuelile zilnice, trebuia să vândă din obiectele scumpe ce le luase cu el.

O mică bucurie îi mai rămăsese : scrisorile Albinei. Figura ei drăgălașă, plină de farmec și de poezie, și se fixase așa de clar în suflet și aceasta mai ales după ultima sa călătorie la Rojanca. În una din scrisori Albina îl întrebase ce însemnaseră cuvintele din prima lui scrisoare : „gândurile și proiectele mele“. Migurski îi răspunse că de oarece acum nimic nu-l mai oprește să spuie adevărul, acele cuvinte însemnau că visul lui fusese s'o ia de nevastă.

La scrisoarea aceasta Albina îi declară că-l iubește.

Migurski îi scrisese că mai bine ar fi făcut să nu-i spuie adevărul, căci acum îi e greu să se gândească mereu la viața pe care ar fi putut-o trăi și pe care a pierdut-o pentru vecie. Fata îi răspunse că nu numai că ceea ce el visase e realizabil, dar că e un lucru hotărât : că vrea să se mărite cu el. Migurski îi mai scrisese că nu poate primi o atare jertfă din partea ei. În vremea acestui schimb de scrisori el primise 2000 de ruble dela ea. După

timbrul poștei și modul cum fusese făcută adresa, pricepu că banii veneau de la Albina ; își aminti că într'o scrisoare spusese cât e de fericit că poate, cu lecțiile pe care le dă, să aibă bani pentru ceai, tutun și cărți.

Migurski fu jenat primirea acestor bani și, punând într'un plic mandatul, îl înapoiă Albinei, rugând-o să nu turbure sfințenia prieteniei lor cu astfel de lucruri ; o asigură că nu duce lipsă de nimic și că e cel mai fericit dintre oameni, știind că are o tovarășe așa de bună.

După această întâmplare nu mai primi nici o scrisoare.

Eră o zi de Noembrie, Migurski eră la comandantul său, unde făcea lecțiile cu cei doi copii, când se oprî o sanie în fața casei. Copiii, atrași de zurgălăi, alergară să vadă cine sosise. Migurski rămase la masa de lucru, așteptându-i să revie. O clipă în urmă întră nevasta colonelului.

— Vă caută o doamnă. Trebuie să fie din patria d-tale, prea seamănă a poloneză.

Niciodată n'ar fi crezut Migurski capabilă pe Albina să vie la el și cu toate acestea el o așteptă cu tot sufletul.

Tot sângele i se ridică în obraji și, șovăind, alergă spre intrare. O femeie groasă, cu obrazul

ciuruit de vărsat își desfăcea o broboadă, în urma ei venea altă femeie.

Auzind pași, Albina se întoarse deodată și, pe sub glugă, ochii ei, pe genele cărora se făcuse țurțuri de ghiață, sticleau plini de fericire. Migurski rămase locului, neștiind ce spune.

— Iosif! strigă ea fără voia ei, zicându-i pe nume ca și tatălui ei și aruncându-se în brațele lui își lipi obrații rumeni și reci de fața lui și începu să plângă și să râdă în acelaș timp.

Când nevasta colonelului află cine este Albina și de ce venise, o primî la ea, și o ținu pînă în ziua nunții.

VI.

Bravul colonel dobîndi încuviințarea de la autoritățile superioare, ca să permită lui Migurski a se căsători. Un preot fu adus din Orenburg ca să-i cunune; nevasta colonelului ținu locul mamei Albinei; unul din fiii colonelului purtă icoana, iar Brjovovski, polonul deportat, fu cavalerul de onoare.

Albina își iubea soțul, deși nu-l cunoscuse bine tot. Abia după căsătorie începu a-l înțelege mai bine. Bine înțeles că Migurski eră un om ca toți oamenii și tînăra femeie găsi multe lucruri obicinuite și lipsite de

ideal, pe cari nu le avea acea ființă eterică, făcută de imaginația ei și pe care o adorase. Găsi în schimb în bărbatul ei, și tocmai pentru că era un om adevărat, o mulțime de calități simple și bune, de cari era lipsit omul fantomă creat de plăsmuirea ei.

Auzise dela prietenii lui cum îi lăudaseră bravura lui din război și știa cu câtă resemnare îndurase pierderea libertății și averii sale, și aceste povestiri făcuseră din el un erou care trăia o viață supranaturală. În schimb, ori cât era de voinic la fizic și de rezistent ca moral, Migurski era un om blând și simplu. Era vecinic cu acelaș zâmbet de copil, ce flutura pe buzele lui moi și voluptoase, se pierdeă în barba și mustățile lui blonde, zâmbet care o încântase pe Albina la Rojanka și vecinic era cu luleaua aprinsă al cărui miros îl suportă greu mai ales în timpul sarcinei.

Migurski nu cunoscuse pe Albina bine decât după ce se însură și tot pentru întâia oară prin ea cunoscuse și femeia. Femeile pe cari le cunoscuse înainte de căsătorie, nu avuseseră darul să'l facă să priceapă ce este o femeie; cea ce găsisese în Albina îl surprinsese și ar fi rămas dezamăgit, dacă n'ar fi avut pentru ea cele mai nobile și gingașe sentimente.

Pentru Albina, ca simplă femeie, avea un fel de bunătate și concesiune batjocoritoare, în schimb pentru Albină, ca tovarăsa lui, simțea un fel de iubire plină de farmec ce mergea până la adorare; nu putea să uite cât îi datora pentru tot ceea ce făcuse ea pentru el, jertfindu-se și pentru fericirea pe care o avea dela ea și pe nedrept.

Amândoi erau fericiți prin dragostea care îi unea; uniți la un loc și susținându-se unul pe altul în mijlocul streinilor, erau ca două păsări rătăcite și înghețate de frig, cari se încălzeau la propria lor căldură. Fericirea lor eră mărită de prezența bătrânei Ludviga, care, prin credința, bunătatea, glumele, vorbele și dragostea ei, le înveselea casa. I-au fericit mai târziu și copiii lor. După un an dela nuntă avură un băiat iar după optsprezece luni o fată. Băiatul semănă mamei, avea aceeași ochi, farmec și pătrundere isteată. Fata eră frumoasă și sănătoasă.

Sufereau de depărtarea de țară, mâhnirea adâncă și mai ales umilința în care trăiau. În special Albina suferea mai mult. Iosif al ei, care eră, în ochii ei eroul, idealul, să fie silit să se ridice în fața fiecărui ofițer, să facă de gardă, să fie un supus tuturor. Ceea ce o îndureră și mai mult erau știrile ce soseau din Polonia și cari erau din ce

în ce mai rele. Mai toate rudele și prietenii lor fuseseră deportați și surghiuniți. Soarta lor chiar nu se putea schimba în bine. Toate străduințele de a căpăta ertarea sau cel puțin înaintarea lui Migurski la rangul de ofițer rămăseseră fără nici un rezultat. Nicolae I asistă la defilări, parăzi, se ducea la baluri mascate, caută să țeasă tot felul de intrigi. Străbătea Rusia în lung și 'n lat fără vre-o nevoie, îngrozeă lumea pe unde trecea și îi omoră caii în goană, dar de câte ori vr'un îndrăzneț își permitea să-i ceară o favoare pentru revoluționari sau Polonezi, și pentru exilații cari suferiau pentru dragostea țării lor, de cari și el vorbea cu mândrie, pe dată se încruntă, își scoțea pieptul și răspundeă țanțoș: „Să mai sufere . . . nu e nimic; e prea curând să-i iertăm“. Părea că știe că va veni o zi când va fi mai bun. Iar toată camarila din jurul lui, generalii, șambelanii ca și soțiile ior, îndopați de hrană, rămâneau extaziați de uimire în fața prevederi și înțelepciunii fenomenale a acestui om.

Cu toate acestea, în viața soților Migurski era mai multă bucurie decât durere. Așa trecură cinci ani, când o mare nenorocire îi isbi, fetița lor căzu bolnavă și, după câtva timp, se îmbolnăvi și băețelul. Neavând cine să'i îngrijească, doctori nu erau, băeatul muri

după patru zile de friguri, două zile după moartea băiatului muri și fetița.

Albina fu atât de desnăjduită, încât dacă o reținu ceva să nu s'arunce în Ural fu gândul că, ce s'ar fi făcut Migurski când ar fi aflat de sinuciderea ei. Indură cu greu viața. Se schimbă cu totul, de unde era mai înainte bună gospodină, lăsă acum pe seama Ludvigei toată grija casei. Ceasuri întregi sta cu ochii înlemniți sau uneori sărea delă locul ei, alergă în odaie și, fără să răspundă o vorbă la mângâerile lui Migurski, sau ale servitoarei, se adâncea în plânsul ei, rugându-i pe toți s'o lase în pace.

Vara, se ducea pe mormântul copiilor săi și stă acolo ceasuri întregi plângând și gândindu-se ce ar fi putut copiii ei dacă ar fi trăit, dacă ar fi locuit în oraș, unde ar fi putut avea la vreme ajutorul medicilor.

— Pentru ce, toate acestea? își zicea: amândoi, eu și Iosif, nu cerem nimănui nimic, nu vream decât să fiu cu el, să-l iubesc, să'mi iubesc copiii și să-i fi putut crește . . . de ce 'l chinuesc; de ce l-au surghiunit, de ce mi-au răpit ce 'mi e mai scump pe lume? Pentru ce? Pentru ce? întreba ea pe oameni, și pe D-zeu.

Știa că nu este un răspuns la întrebarea

ei, iar fără acest răspuns, viața nu avea pentru ea nici un sens, își oprise mersul.

Viața mizerabilă de exil, pe care știă mai înainte s'o înfrumusețeze cu farmecul și priceperea ei femeescă, li eră nesuferită. Migurski și el ură această existență, căci el suferea îndoit, neștiind cum să-și consoleze femeia.

VII.

În acesta timp dureros și greu, veni în Ural Rosolovski, un polonez care luase parte la facerea planului de revoltă și evadare a polonezilor din Siberra întocmit de un preot Sirovinski. Ca și Migurski și toți exilații, avea o singură vină că nu voiă să fie altceva decât ceea ce eră, adică Polonez. Pentru aceasta fusese bătut cu vergi și trimis în acel batalion în care eră și Migurski. Rosolovski, fost profesor de matematică, eră un om înalt, cam adus de spate, slab, cu fața zdrobită și cu fruntea încruntată.

În seara dintâi a venirii lui, pe când beă ceai la Migurski, istorisi cu vocea lui, trăgănată și adâncă de bas, pricina pentru care fusese așa de crunt pedepsit. Preotul Sirovinski organizase o societate secretă cu ramificații întinse în toată Siberia. Scopul societății eră de a revoltă pe soldați, pe condamnați și

exilați prin intermediul polonezilor cari erau încazarmați în regimentele de cazaci și de linie, ca împreună să puie mâna pe artileria din Omsk și cu toții apoi să salveze lumea.

— Se putea face asta? întrebă Migurski.

— Se putea. Totul era gata, răspunse Rosolovski, încruntându-și sprâncenele.

Le descrie planul și toate măsurile luate pentru apărarea conspiratorilor, în caz dacă afacerea n'ar fi putut reuși. Succesul era asigurat dacă doi ticăloși nu i-ar fi trădat. După vorbele lui Rosolovski, preotul era un om de geniu, cu multă tărie sufletească. Siro-ținski murise ca erou și martir.

Rosolovski continuă să spuie cu vocea lui trăgănată și rece toate amănuntele chinurilor la cari a asistat, împreună cu ceilalți vino-vați pentru uneltirea planului acesta.

Două batalioane fuseseră puse pe două rânduri, așa că printre ele era o stradă destul de lungă. Fiecare soldat avea o vargă groasă, al cărui model fusese aprobat de țar. Primul, care fu supus torturii, fi doctorul Șakalski. Doi soldați îl țineau, pe când ceilalți soldați, în momentul când trecea prin fața lor, îl izbeau peste spinarea goală.

— Nu 'mi închipuiam grozăvia acestei torturi, decât în clipa în care condamnatul veni în dreptul meu; până atunci nu auzisem

decât ropotul tobelor ; dar când auzii flueratul vergilor și zgomotul ce 'l făceau pe pielea goală, numai atunci înțelesei ce dureroasă și teribilă eră această pedeapsă. Vedeam cum îl împingeau soldații cu patul puștii, pe când el mergea, tresărind la fiecare lovitură și mișcând capul când la dreapta când la stânga. Ajuns în dreptul nostru, auzii cum un doctor rus strigă soldatului : „Nu dați așa de tare, fie-vă milă“. Dar ei loveau într'una. Când pentru a doua oară trecea în fața mea nu mai putea merge, îl târau soldații. Spinarea lui eră îngrozitoare ; am închis ochii. Căzuse, l-au ridicat și l-au dus undeva. Urmă un altul și un altul. Toți cădeau, unii morți, alții abia suflând, iar noi trebuia să stăm neclintiți și să privim. Șease ore a ținut execuția, dela opt până la două după amiazi. Ultimul care fu bătut fu preotul Siroțiński. Nu-l văzusem de mult și abia îl putui recunoaște, așa eră de 'mbătrânit. Fața lui rasă eră zbârcită și toată vânăta. Corpul gol eră slab, galben, coastele eșite în afară. La fiecare lovitură ca și ceilalți tresăltă și înalță capul ; nu se vaită, dar se rugă cu glas tare : „Miserere mei, Deus, secundum magnam miseri ordiam tuam“.

— L-am auzit, spuse repede, Rosolovski.

Și cu gura încleștată începu să pufnească pe nas.

Ludvigna, care stă lângă fereastră, începu să plângă.

-- Pentru ce mai istorisești toate acestea? Fiarele sălbătice vor fi pururea fiare, strigă Migurski asvârlind luleaua din gură.

Apoi se sculă, trecu în odaia de culcare, pe când Albina rămase cu ochii ficși, ca împetrită.

VIII.

A doua zi, pe când se întorcea Migurski dela instrucție, fu foarte vesel văzând pe Albina eșindu-i înainte ca în alte vremuri bucuroasă și mulțumită. Ea 'l chemă îndată în odaia de culcare.

— Ascultă Iosife.

— Ce este?

— Toată noaptea n'am putut închide ochii; m'am gândit la cele ce ne-a spus Rosolovski. Sunt hotărâtă. Nu mai pot trăi așa; nu mai vreau să rămân aci. Mai bine mor, decât să rămân aci.

— Și ce vrei să facem?

— Să fugim.

— Să fugim? Și cum?

— M'am gândit la toate, ascultă.

Ea îi arată planul pe care 'l făcuse în tim-

pul nopții. În amurgul zilei, bărbatul ei trebuia să iasă afară din casă și să-și lase mantaua pe marginea Uralului, iar în manta să lase o scrisoare, în care să spună că s'a înecat. Au să-l caute, vor cerceta pe tot locul, pe când el va sta ascuns. Ea are să-l ascunde așa de bine, că nimeni n'are să-l poată găsi. După o lună, când totul se va liniști, vor căuta să fugă.

Lui Migurski planul acesta i se păru cu neputință de realizat. Dar seara, nevasta sa reușise să-l convingă. Il convinsese de altfel și faptul că dacă nu reușea să fugă, nu va fi pedepsit de cât el, pe când dacă izbutea, scăpa și el și nevasta lui, pentru care viața de aci îi era nesuferită, mai ales dela moartea copiilor.

Fără înștiințați despre această fugă și Rosolovski și Ludviga. După lungi și numeroase schimbări în planul lor, hotărâră în cele din urmă să fugă. La început fu vorba ca Migurski să fugă singur pe jos, după sinuciderea lui, iar Albina trebuia să plece cu o trăsură și să se întâlnească într'o localitate anumită. Dar Rosolovski le spuse că toate încercările (afară de una) de a evada din Siberia, fuseseră descoperite; atunci Albina făcu altă propunere. Iosif va merge ascuns în trăsură cu ea și cu Ludviga până

la Saratov. Acolo își vor schimba hainele, vor plecă pe jos dealungul Volgei și se vor urcă într'o corabie, pe care o vor tocmi-o la Saratov. Se vor coborî așa până la Astrahan și de aci prin marea Caspică vor trece în Persia. Planul acesta fu găsit cel mai bun și Rosolovski singur îl aprobă.

Trebuie numai să înlăture o greutate, aceea de a găsi în trăsură un loc, care să nu dea de bănuț autorităților și care să poată să ascundă un om.

Cum Albina, care tocmai se întorcea dela mormântul copiilor, îi vorbi lui Rosolovski de durerea ce'i pricinuiă părăsirea copiilor în țară străină, acesta, după un minut de gând-gândire, propuse :

— Știi ceva, cereți autorizația să luați cosciugurile.

— Nu, asta nu se poate, spuse Albina.

— Oricum, cereți, căci aci e scăparea. Nu veți lua cosciugurile și în lada pe care am pregăti-o să le ascundem, l'om așeză pe Iosif.

Albina nu voi la început să primească propunerea aceasta, îi eră greu să amestece pe copiii ei în această șarlatanie. Cum însă Migurski primise cu bucurie ideia, o primi și ea.

Planul fu deci astfel hotărât: Migurski trebuie să facă cele necesare, spre a incre-

dința autoritățile că se înecase. După ce moartea lui va fi recunoscută. Albina va cere autorizația de a se întoarce în Polonia și de a lua cu dânsa și cosciugurile copiilor săi. După ce va căpăta această autorizație, se va preface că va desgropă mormintele, iar în locul cosciugelor va intra Migurski în lada pregătită. El va trebui să stea în acea ladă până la Saratov de unde se vor îmbarca într'o corabie. Pe corabie Iosif va eși din ladă, iar dela Astrahan prin marea Caspică, vor fugi fie prin Persia, fie prin Turcia, în Europa.

IX.

Migurski cumpără o trăsură mare, spunând că trebuie să trimită pe Ludviga în Polonia. Construie apoi o ladă, în care să poată intra nevăzut de nimeni și în care să poată fi culcat fără să-i lipsească aerul. Rosolovski, bun tâmplar, le fu de mare folos. Lada fu făcută și pusă în trăsură în așa chip că latura ce venea spre coșul trăsurii se putea deschide, și cel din ladă să se poată întinde în așa chip ca o parte a corpului să poată fi în ladă, iar partea cealaltă să stea în fundul trăsurii. Se lăsară găuri prin cari să poată pătrunde aerul și, după ce fu terminată, o înveliră cu rogojini, o legară cu

frânghii, căci capacul se deschidea în fundul trăsorii.

Când totul fu pregătit, Albina, ca să prostească și mai mult autoritățile, se prezentă la colonel și îi supuse că bărbatul ei, stăpânit de câțva timp de idei ciudate, încercase să se omoare și că îi este teamă să nu i se întâmple vre-o nenorocire, rugând să-i dea permis vre-o câte-va zile. Calitățile ei de artistă îi fură cu ocazia asta de mare folos.

Grija și durerea ce se zugrăveau pe fața ei, păreau așa de adevărate, încât colonelul fu mișcat și făgădui că va face totul, ca să nu se întâmple nimic. Migurski scrisese scrisoarea pe care trebuia să o lase în mânăca mantalei și în seara hotărâtă se duse pe marginea Uralului, așteptă să se întunece bine, lăsă mantaua acolo și scrisoarea și se înapoiă tiptil acasă. În timpul nopții se ascunse în podul casei, Albina trimise pe Ludviga la colonel să-i dea de veste că bărbatul ei, care plecase de o zi, nu s'a mai întors. Când i se aduse dimineața scrisoarea bărbatului ei, alergă într'un suflet la colonel, cuprinsă de cea mai mare desnadejde.

După o săptămână, Albina scrisese o petiție cerând învoirea de a se înapoiă în Polonia. Durerea ei îi mișcase pe toți și autorizația

de a plecă îi veni. Mai făcu încă o cerere să i se dea voe a'și lua copiii. Deși autoritățile fură mirate de atâta sensibilitate, totuși îi dădură și această autorizare de a lua cosciugurile copiilor ei.

A doua zi, după ce primî și această autorizare, împreună cu Rosolovski și Ludviga se duseră în spre seară la cimitir cu o căruță închiriată și cu lada, în care trebuiau puse cosciugurile.

După ce se rugă în genuchi pe mormintele copiilor, Albina se sculă își șterse lacrimile și spuse lui Rosolovski :

— Faceți ce vreți, eu nu mai pot privi. Și se îndepărtă.

Rosolovski și cu Ludviga dădură la oparte pietrele de pe mormânt și scormoniră pământul deasupra cosciugurilor. După ce terminară, chemară pe Albina și se înapoiară cu lada plină de pământ.

Sosî și ziua fugii. Rosolovski eră vesel că încercarea lor reușise. Ludviga pregătise pentru drum o mulțime de bucate și prăjituri și mereu repetă că i se rupe inima de bucurie și de frică.

Migurski se bucură că va scăpa de închisoarea din fundul podului, unde eră de mai bine de o lună, dar se bucură mai ales de veselia Albinei.

Ea uitase tot ce suferise și nu se gândea la pericolele pe care avea să le îndure și, ca în timpul tinereții sale, fața îi strălucea de mulțumire și fericire de câte ori se urca să'l vadă.

Dimineața de vreme, — era numai trei ore când veni cazacul care trebuia să le însoțească, și căruțașul cu trei cai, — Albina și Ludviga cu un cățeluș în brațe se așezară în fundul trăsurii, cazacul se așeză lângă vizitu. Migurski, travestit în țăran, era întins în ladă.

După ce trecură cele din urmă case din târgușorul în care trăiseră, caii o luară la trap pe drumul întins, ce se lungea în mijlocul stepei ca o brazdă trasă până la nesfârșit.

X.

Inima Albinei era plină de nădejde și de bucurie. Nu se putea stăpâni și, din vreme în vreme, făcea semne Ludvigei, arătându-i când spinarea cazacului, când fundul trăsurii. Ludviga, care pricepea, se uită fix fără să clipească, mușcându-și buzele.

Ziua era frumoasă; din toate părțile se întindea nesfârșitul sclipitor al stepelor argintate de razele oblice ale soarelui de dimineță. De amândouă părțile drumului, tare

ca povajul străzilor, se ridicau mușuroaie de șoareci de câmp; în dosul fiecărei movilioare sta câte un șoarece, care țipă când vedeă trăsura, dând semnale tovarășilor și se ascundeă repede. Călători puțini; șire de căruțe cu grâu din vreme, pe cari stă cocoțat câte un tătar cu care cazacul schimba câteva cuvinte în treacăt.

La stațiile poștelor găseau îndată cai odihniți, cu cari făceau schimbul. Bacșișurile pe cari le da Albina vizitiilor, făcea căruță să zboare, nu altceva.

La primul popas, pe când vizitiul se îndepărtase cu caii, iar cazacul intrase în curtea hanului, Albina se aplecă spre cutia unde era bărbatul ei și-l întrebă dacă e bine și dacă n'are nevoie de ceva.

— Sunt mulțumit, n'am nevoie de nimic; pot sta așa și două zile de-arândul.

Spre înserat, ajunseră în Dergaci. Pentru ca Migurski să se poată întinde puțin și să respire mai slobod, Albina porunci să se oprească la o cârciumă din apropiere și trimise pe cazac să cumpere lapte și ouă. Trăsura o băgară sub șopron și, cum se întunecă bine, Ludviga se puse la pândă, și avură tot timpul Albina să-i dea lui Migurski ceva de mâncare și acesta să reîntre în ascunzătoarea din care eșise.

Schimbară caii din nou și porniră la drum. Albina eră din ce în ce mai veselă și nu se putea stăpâni. Făcea tot felul de glume pe socoteala Ludvigei, cazacului și cățelului pe care-l luaseră cu ele. Iși bătea joc de Ludviga, care, cu toate că era bătrână și urâtă, credea că toți bărbații erau îndrăgostiți de ea și prin urmare și bunul și bravul cazac, care plăcea amânduror femeilor prin bună-tatea și privirea lui blândă și binevoitoare. Albina râdea de cățel, care mirosea mereu lada și'l dojenea cu degetul. Aprinsă și de primejdia prin care trecea și de realizarea încercărilor sale, al căror sfârșit se apropiă, și de aerul proaspăt al câmpiilor, eră de o veselie naivă, pe care de mult timp n'o încercase. Migurski, care o auzea vorbind și glumind, pricepea fericirea și uită și durerea ce-o simțea și căldura și setea care-l făceau să sufere și era și el mulțumit.

Pe la sfârșitul zilei de a doua, începu să se deslușească îndepărtare niște forme vagi : era Saratovul și Volga. Cazacul, ai cărui ochi zăreau de departe, obișnuit cu stepele, vedeă limpede râul și catagurile corăbiilor pe cari le arăta Ludvigei. Bine înțeles că și ea spunea că le vede. Albina deși nu distingeă nimic, țipă mai tare ca toți și vorbind câinelui :

— Saratovul, iată Saratovul, iată și Volga !
Căuta cu chipul acesta să-și înștiințeze bărbatul de cele-ce vedeă.

Fără se între în Saratov, Albina dădu poruncă să oprească pe malul stâng al Volgii în satul Pokrovski, chiar în fața orașului. Credea că va putea vorbi în timpul nopții cu bărbatul — său și că-l va scoate chiar afară din ladă. Spre nenorocire, cazacul se culcase în apropiere într'o căruță goală, lângă marginea șoselei. Ludviga, care după ordinul Albinei rămăsese în căruță, eră convinsă că cazacul se culcase în apropiere, pentru ea, și clipea mereu din ochi ascunzându-și fața ciuruită de vărsat cu un tulpan. Albina încetase de-a mai râde ; era îngrijată de conduita cazacului.

În timpul nopții, ea eși de câteva ori din odaia hanului, dar găsi pe cazac nedormind în căruța goală. Numai în spre ziuă, pe la cântatul cocoșilor, putu să schimbe câteva cuvinte cu Migurski. Intins în căruță, cazacul sforăia. Albina se apropie tiptil de ladă și o clătină.

— Iosife, șopti ea.

Nici un răspuns.

— Iosif, Iosif, strigă ea din ce în ce mai tare îngrijată.

— Ce e? întrebă Migurski deșteptându-se din semn.

— Pentru ce taci?

— Dormeam, răspunse el.

După felul cum vorbeă, din tremuratul cuvintelor, Albina înțelese că râde.

— Să ies?

— Nu se poate, cazacul e aci.

Rostind cuvintele acestea dânsa se uită la cazac.

Deși sforăia, ochii lui albaștrii erau deschiși, o privea și doar când o văzu că se uită la el, închise pleoapele.

— Mi s'a părut mie sau e deștept? se întrebă Albina. Nu, nu, mi s'a părut și se întoarce spre ladă.

— Mai așteaptă puțin. Ți-e foame?

— Nu, dar aș fumă.

Albina se uită din nou la cazac.

Dormeă.

— Mi s'a părut, gândi.

— Trebuie să fac o vizită guvernatorului,

— Du-te. Reușită bună!

Albina scoase din geamantan o rochie și reîntră în han să se schimbe.

Odată îmbrăcată în rochia ei frumoasă, trecu pe podul cel mare de peste Volga. Pe chei luă o trăsură și porni la guvernator. Frumoasă și tânăra, vorbind bine franțuzește,

Albina plăcu foarte mult bătrânului gubernator.

El îi dădu toate autorizațiile și o rugă să treacă a doua zi să ia ordinul scris către șeful poliției orașului Tarițiu.

Veselă că obținuse autorizațiile și de buna impresie pe care o făcuse guvernatorului, coborî spre port, plină de iluzii. Soarele se urcase sus și razele lui se jucau pe luciul apei.

În dreapta, în stânga, pe dealuri, se zăreau pomii în floare, ca niște nori de bumbac. O pădure de catarguri acoperea râul, iar pânzele albe se agitau sub bătaia vântului.

Odată în port, vorbi birjarului să întrebe dacă ve putea cumva închiria o corabie, care s'o ducă la Astrahan.

O mulțime de luntrași se oferiră. Se învoi cu unul, care i se păru mai cumsecade și se duse să vadă corabia. Avea un catarg mic cu pânză. În lipsă de vânt, doi vâslași voynici ar fi condus'o. Cârmaciul o povățui să ia trăsura cu ea și s'o așeze în barcă, după ce îi va scoate roțile.

O să încapă și aveți să fiți mai bine. Cu ajutorul lui D-zeu și dacă o fi timpul bun, în cinci zile suntem la Astrahan.

Se învoiră în preț și spuse cârmaciului să vie la hanul din Okroskaia să vadă trăsură și să-și ia arvuna. Toate mergeau cum nu

se poate mai bine. În culmea mulțumirii, trecu Volga și se întoarse la hanul la care poposisese.

* * *

Cazacul Daniil Lizanor eră din satul Strielesc. Avea 34 de ani și într'o lună trebuia să se libereze. Familia lui se compunea dintr'un bunic de 90 ani, care își mai amintea de Pugacev; din doi frați, din cumnată-sa, soția fratelui său mai mare care eră surghiunit în Siberia pentru credința străbunilor săi, din nevastă-sa și doi băeți ai lui. Tatăl său murise în războiul contra francezilor, așa că el eră capul familiei. Avea șeisprezece cai, două duzini de boi; avea și pământ îndeajuns.

Daniil fusese mai întâi în Orenburg, apoi în Kazan și eră foarte credincios, nu fumă, nu mănca și nici nu bea din vasele din cari băuseră sau mâncaseră alții și ținea cu sfințenie la jurământul făcut țarului. Eră atent la tot ce făcea, nu eșea din poruncile superiorilor săi și nu s'ar fi dat cu un pas înapoi, dela ceace credea el că este datoria lui.

Primise ordin de data asta să întovărășească până la Sartov pe cele două poloneze și cele două coșciuguri, ca nu cumva

să li se întâmple ceva pe drum. Trebuia să le predea autorităților din Sartov. Femeile amândouă erau blânde, cumsecade, și deși erau poloneze, nu făceau nimic rău. Seara însă, la Okroskaia, observase cum cățelul sărise în trăsură, lătrase și dase din coadă și cum o voce îl chemase din fundul lăzii.

Una din poloneze, cea bătrână, văzuse câinele în trăsură și foarte îngrijorată luase animalul cu ea.

„Nu-mi par lucrurile curate“ gândi cazacul și se puse la pândă.

Când se apropiase de trăsură dimineța, poloneza cea tânără, el se prefăcuse că doarme și auzise bine cum o voce de bărbat răspunse la întrebările ei. Cum s'a sculat, s'a dus la poliție și a denunțat că femeile, cari i-au fost încredințate, nu se poartă cum trebuie și că au un om viu în lada cu copiii morți.

Ajunsă în fața hanului, Albina eră încredințată că se sfârșise cu nevoile îndurate până atunci și se gândea că peste câtve timp vor fi liberi, când văzu în fața intrării o trăsură însoțită de doi cazaci.

O mulțime imensă eră adunată în fața porții celei mari, căutând să vadă ce se petrece în curte.

Albina eră așa de încredințată în visurile

ei, în cât nici prin minte nu-i putea trece că era o legătură între mulțimea aceea și trăsura ce se oprise în fața hanului. Intră în curte, văzu oameni în jurul trăsorii și auzi lătratul desnădăjduit al lui Trezor. Se 'ntâmplase tocmai lucrul de care se temeă mai mult. În fața trăsorii stă un bărbat, într'o poză impunătoare cu favorite negre, îmbrăcat într'o uniformă cu nasturi de aur ce sclipiau la soare și cu cizmele lustruite. Vorbea scurt, cu voce răgușită și porunci-toare. În fața lui, între doi soldați, stă Iosif în hainele lui țărănești cu fire de paie în păr. Da ușor din umerii lui mari, ca și cum s'ar întrebă ce însemnează toate acestea. Trezor pricepea se vede că șeful poliției era cauza acestei nenorociri și lătră furios la el.

Zărind pe Albina, Migurski tresări, făcu o mișcare ca și cum ar fi voit să se arunce în brațele ei. Soldații însă se 'mpotriviră.

— Nu e nimic, Albino, nu e nimic, spuse Migurski, surâzându-i blând.

— Ah! iată și doamna noastră, chiar domnia ei, zise șeful poliției. Apropie-te doamnă! Acestea sunt cosciugurile copiilor d-tale? o întrebă, arătând de Migurski.

Albina nu răspunse nimic, cu mânilor împietrite pe piept, cu gura deschisă larg, privea îngrozită la bărbatul ei.

Cum se întâmplă în asemenea momente hotărîtoare în viață, îi năvăliră în minte tot felul de amintiri, sentimente și gânduri, și nu-și putea de seama de nenorocirea în care se găsea.

Se gândi întii de toate la mândria ei zdrobită, văzându-și bărbatul, eroul ei, în fața acestor oameni de rând, brutali și barbari, și în mâna cărora se găsea din nou.

„Cum pot să-și permită să pună mâna pe el, cel mai brav dintre oameni? gândi ea.

Târziu de tot începu să-și dea seama cât de puternică eră nenorocirea ce o izbise. Iși reaminiți de cea mai mare nenorocire, pe care o avusese în viața ei, moărtea copiilor

Pentru ce? Pentru ce nenorocirea aceasta lovește acum pe bărbatul ei, cel mai drag și cel mai bun dintre oameni? Iși aduse apoi aminte de pedeapsa josnică, ce așteptă, și pentru care numai ea eră pricina.

— Ce-ți este? soț? o întrebă șeful poliției.

— Pentru ce? Pentru ce? strigă mereu.

Și cuprinsă de un rîs isteric, căzu peste lada aruncată lângă trăsură.

— Stăpâna mea, stăpâna mea draguță! Pentru numele lui D-zeu, nu-i nimic. Te rog liniștește-te, repetă mereu Ludviga, speriată și căutând s'o liniștească.

Migurski fu pus în lanțuri și luat de poliști. Văzându-l că se îndepărtează, Albina alergă după el.

— Iartă-mă. Iartă-mă. E numai vina mea.

— Avem să vedem cine e de vină, spuse șeful de poliție îndepărtând-o cu mâna.

Migurski eră târît înspre oraș, pe când Albina, neștiind ce face, îl urmă cu toate sfaturile stăruitoare ale Ludvigei.

În vremea asta, cazaul Daniil Lifanov sta lângă trăsură, aruncând priviri încruntate, aci șefului poliției, aci Albinei, aci își îndreptă privirile în pământ.

După ce Migurski fu târît de acolo, câinele, rămas singur, începu să se gudure pe lângă cazac; îl cunoștea din timpul drumului.

Cazacul se îndepărtă de lângă trăsură, își smulse căciula, o trînți cu furie de pământ, izbîi cu piciorul câinele și intră în cărciumă. Ceru vodcă și bău toată ziua și toată noaptea care urmă. Abia a doua seară îl găsiră într'un șant. Nu se mai întrebă: dacă făcuse bine sau nu denunțând pe bărbatul polonezei.

Migurski fu judecat și osândit la o mie de lovituri de vergi, ca și siberienii. Rudele lui, printre cari și Vanda, care aveă cunoscuți în lumea mare din Petersburg, reușiră să i-se schimbe pedeapsa. Fu însă deportat pe viață în Siberia. Albina îl urmă.

427.549

Impăratul Nicolae I, în schimb, erà fericit : zdrobise revoluția nu numai din Polonia, dar din toată Europa.

Erà mândru că nu călcase tradițiile autocrației rusești și că îngenuchiase Polonia pentru cel mai mare bine al țării sale.

Iar bărbații, cu pieptul înzorzonat de decorații, îl lingușiau cu atâtea laude, încât credeà într'adevăr că erà un om mare, că viața lui dăduse fericire omenirii în general și rușilor în deosebi, pe când de fapt el își cheltuisese toate puterile, ca să-i tâmpească și să-i desfrâneze.

Cornei Vasiliev

I.

Când pentru ultima oară se întoarse în satul său, Cornei Vasiliev să fi avut patruzeci și patru de ani. În părul lui des și mare nu se vedeă un fir alb; doar barba îi încărunțise. Fața îi eră plină și roșie, ceafa mare și voinică; eră puternic, sănătos și se îngrășase de când trăia la târg, căci duceă o viață bogată.

Douăzeci de ani în urmă, când mântuise armata se întorsese în sat cu multe parale. Deschise cu ele mai întâi o prăvălie, pe care apoi o trecu în mâinile altora, iar el s'apucă de târguit vite.

Cumpără de la Cerca și boi, pe cari îi vindeă apoi la Moscova.

În satul Gai, în casa lui de piatră, acoperită cu tablă, trăia cu mamă sa și cu doi copii, un băețel și o fetiță. Cu ei mai trăia

și un nepot fără părinți, un băețaș ca de vre-o cincisprezece ani, un mut și un argat.

Cornei se însurașe în două rânduri. Femeia dintâi, slabă și bolnavă, murise fără să'l lase tată. Rămas văduv și în putere încă, se însură a doua oară cu o fată tânără, voinică și frumoasă, fata unei văduve, nu prea bogată și care trăia într'un sat învecinat. Copiii pe cari îi avea erau de la nevasta asta.

Cornei vânduse cu preț bun la Moscova marfa ce o cumpărase în urmă, așa că avea cu el aproape trei mii de ruble. Un locuitor dintr'un sat vecin îi spuse că un proprietar scăpătat vindea un petic de pădure foarte efin, se hotărî să'l cumpere și să se apuce de exploatat lemne.

Știa meșteșugul acesta, căci fusese isprăvnicel într'o negustorie de lemne. Se întoarse dar spre casă. La stația din apropierea satului Gai, Cornei găsi pe un țăran din satul lor, pe Cuzma, care era un fel de căruțaș, venea la gară la toate trenurile și ducea călătorii prin satele megieșe. Cuzma era un biet țăran; de aceea nici nu-i plăceau oamenii bogați și nu-l iubea nici pe Cornei tot pentru acelaș cuvânt; ba-l poreclise chiar Incornoratul.

Imbrăcat într'o șubă de oae, cu legătura în mână, Cornei ieși pe platforma din dosul

gării, scosese pieptul în afară și răsufală cu greutate, ca un om care pricepe că e ceva mai mult decât alții și mereu uitându-se în jurul său, doar va vedeà pe căruțaș.

Erà dimineța; vremea erà tăcută și încruntată; înghețase.

— Moș Cuzma, zise el, ce ? n'ai pe nimeni ? Poate mergi cu mine ?

— Să merg ! Dă-mi o rublă și te duc.

— O rublă ! E mult. Vrei șaptezeci de copeici ?

— Nu mai rupe și tu de la un biet creștin treizeci de copeici. Încă nu te-ai săturat cât ai agonisit !

— Bine, fie și cât ceri, spuse Cornei.

Aruncă legătura și un pachet în sania bătrânului și se urcă apoi cu el, îndesându-se în fund.

Cuzma se urcă pe capră.

— Să mergem !

Sania alunecă din curtea gării și o luă drept pe drum.

— Ce mai nou prin sat pe la noi ? întrebă Cornei.

— Ce să fie ? Mai nimic.

— Trăiește mama ?

— Trăiește ; am văzut-o la biserică mai açuma câteva zile. Trăiește bătrâna, trăiește

și nevasta, care nu'ți prea simte lipsa. A tocmit alt argat.

Și Cuzma râse cu un înțeles oarecare, așa i se păru lui Cornei.

— Pe care argat? Pe Petre.

— Petre e bolnav. Pe Justin Bule, din satul ei, din Comenca, răspunse Cuzma.

— Pe Justin? întrebă Cornei.

Când ceruse mâna Marfei, gurile rele vorbeau că nevastă-sa trăise cu un oarece Justin.

— Da, spuse Cuzma. Ce să le faci? Femeia din ziua de azi se poartă cum îi vine la socoteală.

— S'a cam schimbat lumea, moș Cuzma. Ți s'au betegit caii, spuse Cornei Vasiliev, ca să mai schimbe vorba.

— Au îmbătrânit și ei, ca și mine, și eu nu mai sânt tânăr, vorbi Cuzma și izbî în cai.

La jumătatea drumului, eră o cârciumă. Cornei spuse inoșului să oprească. Se dete jos din sanie și intră. Cuzma adăpă caii, așeză hamurile, își mai făcu de lucru pe lângă sanie, așteptând doar — doar chemă Cornei și pe el să'l cinstească.

— Ei, moșule! strigă Vasiliev, care ieșise afară, vin de bea un păharel.

— Nu face! spuse bătrânul, dânu să 'nțeleagă că nu țineă prea mult să fie cinstit.

— Cornei porunci vodca și bău cu bătrânul.

Acesta, cum nu mâncase nimic de dimineață, se și ameți îndată. Apropindu-se de Cornei, începu să-i vorbească de ceeace se spuneă prin sat.

Se zvoneă că nevasta lui, Marfa, luase ca argat în curte pe iubitul ei de altădată și că trăia cu el.

— Mie puțin îmi pusă! zise Cuzma încântat de vodcă, dar tu ești de plâns, și apoi, vezi tu, nu e frumos să se vorbească așa ceva. râde lumea. Ce vrei. n'au nici teamă de păcat. Le spun eu: așteptați, s'o întoarce el într'o zi . . . Uite așa e, Cornei Vasiliev, tocmai așa cum îți spusei . . .

Cornei ascultă posomorît și tăcut vorbele lui Cuzma și din privirile lui scăpărau flăcări.

— Mai bei, întrebă el, după ce goliră o sticlă? Sau mergem?

— Să mergem.

Plăti cârciumarului și ieșiră la drum.

Se înoptase, când intrară în sat. Cel dintâi care îi ieși în cale, când ajunse acasă, fu Justin, omul la care se gândise tot drumul. Li dete ziua bună. Privindu-l bine și văzându-i fața slabă și palidă, dete ușor din cap și cu neîncredere se gândi: „M'a mințit bătrânul! Cu toate astea, mai știi! Am să văd eu!“

Cuzma, care stătea în sanie, se uită și la el și la argat.

— Tu te-ai băgat la noi? îl întrebă Cornei pe Justin, care-l ajutase să se dea jos din sanie.

— Muncesc și eu unde pot, răspunse acesta.

— E cald în casă?

— Cum să nu fie. Marfa e acolo.

Cornei urcă scara. Marfa, auzindu-i vocea, ieși în pridvor. Văzându-și soțul, se înroși ca racul. Se arată foarte veselă de venirea lui și-l primi cu multă dragoste.

— Credeam și eu și mama ta că nu mai vii, spuse femeia și intră după Cornei în odaie.

— Cum ți-a mers făr'de mine?

— Ca în totdeauna, răspunse Marfa.

Apoi, luând în brațe fetița, care o trăgea de fustă și îi cerea lapté, ieși cu ea în tindă.

Peste un minut intră și mama lui Cornei în odae, târând papucii după ea. Ca și Cornei, bătrâna avea ochii mari și negri.

— Slavă Domnului că ți-ai adus aminte și de noi, de-ai venit să ne vezi, zise ea dând din cap.

Spuse bătrânei de ce venise și-apoi, aducându-și aminte de Cuzma că nu-l plătitise, ieși afară.

Deschizând ușa tinzii, văzu în poarta grădinii pe Marfa, stând de vorbă cu Justin.

Stăteau unul lângă altul, ea îi șoptea ceva. Cum îl zăriră, Justin își făcu de lucru în curte, iar Marfa se apropie de samovar și începu să sufle în cărbuni.

Cornei trecu pe lângă ea, fără să-i zică un cuvânt, își luă legătura din sanie și chemă pe Cuzma la un pahar de ceai. Până să le servească ceaiul, Cornei desfăcu legătura și începu să împartă darurile; măsii îi aduseseră un șal de lână; lui Fedea o carte cu imagini: nepotului său mut o vestă; iar nevastei o bucată de materie pentru rochie.

Cât timp băură ceai, Cornei nu vorbi nimic; sta încruntat și zâmbea rar și asta mai mult în silă și numai când se uită la mut, — acesta, cu schimonosirile lui, înveselea pe toți, — și-acum eră vesel de vesta căpătată; aci o suceă, aci o învârtea, aci o pune pe el, și râdea și prin semne își arăta recunoștința către Cornei.

După ce băură ceai și prânziră, Cornei trecu în odaia în care dormea Marfa și fetița lor. Marfa mai rămase în odaia mare să spele bildele și paharale. Cornei, rămas singur, se așeză la o masă, își luă capul în pumni și așteptă. Clocotea mânia în el din ce în ce mai tare. Ca să îndepărteze gândurile negre, scoase din buzunar un carnet și începu să facă socoteli. Din vreme în vreme

se uită înspre ușa și ascultă ce se face în odaia vecină. Auzi de câteva ori deschizându-se ușa și ieșind cineva în tindă. Nu eră Marfa. Doar într'un târziu, după multă așteptare, îi recunoscuseră mersul. Ușa se mișcă, se deschise și intră ea, roșie și frumoasă cu o maramă stacojie pe cap. Ținea fetița în brațe.

— Ești obosit? îl întrebă, făcându-se că nu bagă de seamă supărare lui.

Cornei o măsură din ochi de sus până jos și, fără să-i răspundă, începu din nou să socotească, deși nu avea nimic de socotit.

— E târziu, spuse ea și lăsă fata din brațe și apoi trecu în dosul perdelei dela pat. O auz, cum făcea așternutul și își culcă fetița.

Vorbele lui Cuzma: „rîde satul“ îi treceau mereu prin minte. „Lasă, îți vine rîndul“ gândi Cornei. Și răsufilând adânc, se sculă tiptil, își puse creionul în buzunarul vestei și trecu și el lângă patul fetei. Cu fața spre icoane și în picioare, Marfa se rugă. El se oprî și așteptă să mîntuie. Ea făcea cruci mari și șoptea rugăciunea.

Lui i se păru că mîntuise de mult de spus toate rugăciunile și că dinadins le luase dela capăt. În cele din urmă, dînsa mai făcu câteva cruci, se sculă, mai șoptî câteva cuvinte și întoarse capul spre Cornei.

— Agafia a și adormit spuse ea, arătându-i copila.

Și zâmbindu-i, se așeza pe marginea patului, care porni să scârțâie.

— De când l'ai adus pe Justin aci? o întrebă Cornei, apropiindu-se de ea.

Nepăsătoare, stăpână pe ea, Marfa luă una din coadele ei și începu s'o despletească. Se uită în ochii lui, zâmbind.

— Pe Justin? Zău nu 'mi aduc aminte. Poate să fie două sau trei săptămâni, Nu știu drept.

— Trăiești cu el? strigă Cornei.

Marfei îi scăpă coada din mâni, dar o reluă din nou și începu să-și împletească părul.

— Multe mai vorbește lumea. Eu trăesc cu Justin? zise ea. Și cine ți-o spus asta?

— Răspunde! E adevărat sau nu? țipă Cornei, încleștându-și pumnii lui mari.

— Nu mai spune prostii! Vrei să-ți descalț cismele?

— Răspunde ce-ți vorbesc, repetă Cornei cu răutate!

— Justin, Săracu, ce sculă! Cine ți-a mai îndrugat și minciunea asta?

— Ce vorbeai adineaora cu el în odae?

— I-am spus să mai bată un cerc la butia aceea, Și-apoi ce vrei dela mine? . . .

— Vreau să-mi spui adevărul ! O să te omor, nenorocito !

O înșfăcă de păr.

Marfa se smucì din mânilor lui.

— Numai să bați știi ! Ce-am găsit în tine, nu știi zău ! Cu viața ce o duc cu tine, nu știu ce s'a cuveni să fac . . .

— Ce s'ar cuveni să faci ? țipă Cornei, îndreptându-se în spre ea.

— Dece îmi smulgi părul. Ia te uită cum îmi cad șuvițele. Ce vrei cu mine ? Ei bine, da, e adevărat . . .

N'avu timp să închee cuvântul, că el o și luă de mână, o ridică de pe pat și începu s'o izbească în neștire, unde numereă, Și cu cât o lovea mai tare, cu atât se înfuriă mai rău.

Marfa țipă și se zbăteă, voi să fugă, dar nu putea să scape din brațele lui.

Fata, care se deșteptase, se repezi la mumașă ! „Mamă, mamă“ începu ea să țipe.

Cornei o luă de mână, o alungă de lângă mumașă și o asvârli într'un colț, ca pe o pisică. Fata începu să țipe și mai îngrozitor și apoi nu se mai auzi nimic.

— Tâlharule ! ai ucis'o, strigă Marfa, repezindu-se să-și ia fetița.

Dar Cornei o apucă din nou, o izbi cu

așa putere, încât Marfa căzu și nu mai putu țipă.

Numai copila reîncepu să țipe sfâșietor.

Mama lui Cornei intră în odaie desbrobodită, cu părul desfăcut, clătînându-se zăpăcită.

Fără se uite la Cornei sau la Marfa, alergă la fata care plângea desnădăjduită și cu mare greutate reuși s'o potolească.

Cornei, în picioare, răsuflă din greu și se uilă în jurul său, ca și cum s'ar fi deșteptat dintr'un somn și nu știă unde se găsește și ce se întâmplase cu el.

Marfa, gemând, înălță capul și-și șterse sângele de pe obraji cu mâneca cămășii.

— Tâlharule! Blestematule. Da, trăesc cu Justin. Am trăit cu el și înainte de a te lua pe tine. Uite, da. Nici Agafia nu-i a ta E a lui! spuse ea repede și 'și puse mâna în dreptul feței, ca să se apere de lovitura pe care așteptă s'o primească.

Cornei însă, ca și cum n'ar fi auzit ce-i vorbise, murmură ceva și se uită în preajma lui.

— Uită-te ce-ai făcut, ai rupt mâna fetei, zise bătrâna, arătând brațul rupt al fetei, care atârna ca mort.

Cornei se întoarse, ieși din odaie, trecu în tindă și apoi dispăru.

Vremea eră tot rece și posomorâtă Peste obrajii lui aprinși cădeau fulgi de chiciură,

Se așeză pe treptele casei și-și răcori fața cu zăpadă. Din casă se auzeau țipetele Marfei și ale fetiței. Peste puțin, ușa dela intrare se deschise și măsa ieși cu fata și trecu în cealaltă parte a casei.

Cornei ise sculă și se întoarse în sală. Lampa ardea cu o flacără mică. Cum intră, Marfa începu să țipe și mai tare. Se îmbracă fără să zică un cuvânt; scoase un geamantan de după laviță, puse în el lucruri, și-l legă deacurmezișul cu o șfoară.

— Pentru ce m'ai schilodit? Pentru ce? Ce ți-am făcut? începu să țipe și să plângă Marfa.

Fără să-i răspundă, Cornei își luă geanta și ieși.

— Ticălosule! Omorîtorule? Ce crezi că ai să pleci așa! Mai sunt judecători pe lumea asta, țipă femeia furioasă.

Cornei, fără să zică un cuvânt, împinse ușa cu piciorul și închise în urma lui cu atâta putere, încât se cutremurară zidurile.

În odaia de alături deșteptă pe mut și 'i spuse să înhame calul. Mutul mirat, nepricepând nimic, se uită la unchiu-său, se scărpină în cap cu amândouă mânilor. Pricepând în cele din urmă de ce e vorba, sări din pat, își trase cizmele, aruncă o haină pe el și, luând felinarul, ieși în curte.

Se luminase bine când Cornei plecă cu mutul într'o sanie, pe acelaș drum pe care venise cu Cuzma o zi în urmă.

Sosì la gară cu cinci minute înainte de plecarea trenului.

Mutul îl văzu scotându-și bilet, urcându-se cu geamantului în vagon și cum 'l-a făcut un semn cu capul, drept rămas bun și cum trenul dispăru.

Marfa, afară de jupuiturile de pe obraz, se mai alese cu două coaste rupte și cu capul spart. Femea sănătoasă, puternică și tânără, după o lună se făcu bine. În schimb, fetița ei rămase schiloadă pe toată viața : îi rupsesse brațul, așa că mâna îi rămase pe veci schilodită. Despre Cornei, dela plecarea lui, n'a mai auzit nimeni nimic. Nu se știă dacă mai trăiește sau a murit.

II.

Au frecut șeptesprezece ani.

Eră într'o toamnă, în amurg. Turmele se întorceau dela păscut și intrau pe poarta satului Andreevca. Ciobanul, împlinindu-i-se anul, plecase cu o zi înainte de lăsata secului, așa că turmele le păzeau acum ba fetele, ba nevestele mai tinere.

Cireada se 'ntorcea și venea despre câmp, mugind sau behăind, pe drumul plin de glod,

mestecat de copitele cailor și de roțile carelor. Înainte vitelor mergea un bătrân, cu barba și părul alb. Doar sprâncenele îl erau negre, Purta un fel de haină înegrită de ploi, peticită și o căciulă mare; pe spinarea-i încovoiată ducea o geantă de piele. Umblă încet, târînd prin noroi cizmele mari, ude, scâlciate și se sprijinea la fiecă pas într'o bătă.

Ajungându-l turma din urmă, se opri.

Femeia care mână vitele avea o broboadă pe cap și era încălțată cu cizme bărbătești. Cu poalele catrinței suflecate în brâu, alerga dintr'o parte într'alta a drumului, îndemnând porcii și oile cari rămâneau în urmă. Ajungând lângă bătrân, se opri și se uită ia el.

— Bună seara, moșule, zise ea cu o voce dulce și blândă.

— Vrei poate să rămâi în sat la noi?

— Am să văd, nu știu, spuse moșul cu o voce răgușită.

— Vino la noi de te culcă, spuse muierea cu bunătate. Cum intri în sat, a treia casă. Soacrămea găzduiește pe toți călătorii, cari se abat prin sat.

— A treia zici? Casa lui Zinoviev? zise bătrânul mișcând sprâncenele.

— Il cunoști, se vede?

— Păi, am mai fost eu pe aci.

— Ei, Fedușca, unde-ți sunt ochii? Iar ai

rămas în urma turmei, strigă femeia arătând oaia care venea în urmă.

Agitând bățul ținut în mâna dreaptă, iar cu stânga apucând cu multă greutate broboada, ea alergă după o oaie neagră, care mergea numai în trei picioare.

Bătrânul era Cornei. Femeia era Agafia, pe care cu șaptesprezece ani în urmă o schilodise. Măritându-se, intrase în casa unui om bogat din Andreevca, care era la patru verste depărtare de Gai.

* * *

Cornei Vasiliev, omul voinic din vremuri, bogat și țănoș, ajunsese ceea ce era acum: un bătrân slab, prăpădit și sărac, care nu mai avea nimic pe lume decât haina de pe el, un livret militar și două cămăși în traista de piele.

Schimbarea asta se făcuse încet încet, așa că nici el nu 'și putea da seama cum și în ce fel se 'ntâmplase. Un singur lucru știă și era încredințat chiar, că numai femeii lui își datorește toate nenorocirile și suferințele suferite.

Il durea și îi venea greu să se mai gândească la ce-a fost altădată.

Când își aminteă, îl prindea o ură împotriva nevestei lui, căci ea fusese cauza

tuturor nevoilor, pe cari le îndură de șapte-sprezece ani.

După noaptea în care-și bătuse nevasta, fusese la proprietarul care își vindea pădurea; n'a cumpărat-o însă, căci era prea târziu, se vânduse. Intors la Moscova, s'a pus pe băutură. Bea el și înainte de asta, dar acum câte două săptămâni în șir nu se mai trezea. Când își venea în fire, plecă pe Volga după vite. Cumpărăturile fură proaste și pierdu banii. Se mai duse, cumpără vite și mai păcătoase. Rămase cu douăzeci și cinci de ruble în buzunar, trebui să intre servitor. De băut nu se lăsă. La început, intrase ca isprăvnicel la uu negustor de vite, dar se îmbătă în așa chip, că negustorul trebui să-l gonească.

Găsi prin cunoscuți un loc de slugă la un cârciumar, dar nu rămase nici aci. Incurca socotelile și trebuiră să-l dea afară. Ce să facă? Să se întoarcă în sat? Să se facă de răs; gândul acesta îl scotea din fire.

„Lasă, trăiesc ei și fără mai. De unde știi al cui o fi și băiatul“ gândea el.

Toate îi meraseră din rău în mai rău. Fără rachiu, era un om mort. Căută un loc de păzitor de vite, dar nu găsi.

Cu cât se vedeă mai oropsit, cu atât își ură mai mult soția.

Căsi un loc de văcar la un stăpân pe care nu'l cunoșteă. Intâmplându-se să moară din vite, deși Cornei nu eră cu nimic vinovat, stăpânul îl dete afară și pe el și pe vătaf. Ne mai găsind nimic de lucru, Cornei începu să hoinărească prin lume. Iși cumpără o pereche de cizme o traistă mare, îi rămaseră încă opt ruble. Plecă la Kiew. Se plictisi și aci. Porni în Caucaz, se duse la Noua Atona. Dar înainte de a ajunge aci, căzu bolnav, slăbise rău de tot și nu mai aveă decât o rublă și șaptezeci de copeici. Nu cunoștea pe nimeni acolo. Se hotărî atunci să se întoarcă în sat. „O fi crăpat cățeaua și, dacă-o trăi, o să vadă în ce hal m'a adus!“ gândi Cornei și luă drumul spre sat.

Frigurile îl scuturau zilnic: slăbise încât nu mai eră în stare să facă pe zi mai mult de zece sau cincisprezece verste.

Când numai două sute verste îl despărțiau de satul lui, se văzu fără o copeică în buzunar, așa că 'și urmă drumul cerșind în numele lui D-zeu.

„Bucură-te că m'ai adus în halul în care măgăsesc“ gândeă bătrânul.

Slab, prăpădit, făcu cele două sute de verste în două săptămâni și ajunse la locul unde-l întâlnește Agafia; pe care însă nu o recunoscă de fată a lui.

III.

Urmă sfatul Agafiei. Când ajunsese la casa lui Zinoviev, intră și rugă să-l găzduiască. Cum deschise ușa, după obicei se închină în fața icoanelor și apoi dete bună seara gazdelor.

— Ești înghețat, moșule! Treci la foc, îi spuse bătrâna, care întindea masa.

— Bărbatul Agafiei, un băetan voinic, sta lângă masă pe o laviță și curăță o lampă.

— Ești muiat, moșule, îi spuse el. Urcă-te mai bine pe cuptor, de te usucă.

Cornei își scoase cizmele, puse obielele la uscat și se urcă pe cuptor.

În vremea asta veni și Agafia cu un vas mase cu lapte. Venise mai de mult, dar închisese vitele în obor.

— Un bătrân nu s'a oprit pe aci? întrebă ea. L'am chemat să doarmă la noi.

— Uite-l colo, zise bărbatul ei și arătă cuptorul, pe care se urcase Cornei și 'și încălzea picioarele slabe și păroase.

Când fu vremea ceaiului, îl chemară și pe Cornei. Se coborî moșul de pe cuptor și se așeză pe marginea laviței. Li întinseră un pahar cu ceai și o bucată de zahăr.

Porniră vorba de una de altă vorbiră de semănături, că grăul ieșise prost, că clăile

putreziseră pe câmp. Agafia îi turnă al cincilea pahar de ceai, mai slab, abia eră gâlbui și i'l puse dinainte.

— Nu face nimic moșule, ia'l și bea în sănătatea noastră, spuse ea văzând că bătrânul se împotrivește.

— Dar ce ai la mână. Pentru ce nu oții cum trebuie? o întrebă bătrânul, care luase paharul plin cu băgare de seamă ca să nu-l verse.

— I-a frânt'o de mică. Era s'o omoare tatăl ei, zise bătrâna, care eră tare vorbăreață.

— Și de ce? întrebă din nou bătrânul. Și uitându-se bine în ochii ei, își aduse numai decât aminte de ochii ei albaștri și mâna începu să-i tremure așa de tare, încât voină să pue paharul pe masă, vărsă ceaiul mai bine de jumătate.

— Tatăl ei trăia aci aproape la Gai; îl chemă Cornei Vasiliev; eră om bogat. Intr'o zi, certându-se cu nevasta, a bătut-o, iar pe fată a schilodit-o după cum o vezi.

Cornei tăcu, privind pe sub sprincenele lui negre, când la Agafia, când la bărbatul ei.

— Și pentru ce? întrebă încă odată, mușcând din bucata de zahăr.

— Cine știe? spuse bătrâna. Pe cât vorbesc muierile din cauza argatului lor. Se zice că erà ceva între ei. Bun, muncitor a fost; a murit aci în sat, în casa noastră chiar.

— A murit? întrebă Cornei și tuși.

— Da, a murit de mult. Din casa lor am luat pe Agafia. Trăiau bine. Pe vreme când trăia tatăl ei, erau oameni cu dare de mână.

— Și el ce s'a făcut, întrebă iară Cornei?

— O fi murit. Dela cearta aceea cu nevasta, s'a apucat de beție; sunt mai bine de cincisprezece ani de atunci.

— Sunt mai mulți, mi-a spus mama.

— Și nu-l urăști că ți-a rupt mâna?... o întrebă Cornei.

— Da de ce, nu erà un om străin, îmi erà tată. Mai beà moșule, să te încâlzești.

— Vrei să-ți mai torn?

Cornei nu răspunse. Incepu să ofteze și să plângă.

— Ce ai?

— Nimic. Mi-a venit așa. D-zeu să vă miluiască.

Și apucându-se cu mânilor lui tremurânde de marginea cuptorului, se uscà la căldură.

— Ciudat om! zise bătrâna, arătându-i-l pe moșneag.

IV.

A doua zi, Cornei se sculă înaintea celorlalți. Se scobori de pe cuptor, își frecă obielele uscate, trase eu mare greutate cizmele și 'și luă traista pe umăr.

— De ce nu mai rămâi moșule; stai de mănâncă cu noi, spuse bătrâna.

— Mulțumesc, dar nu pot, trebuie să mă duc.

— Să-ți dau cel puțin o bucată de pâine proaspătă. Să ți-o pun în traistă.

Cornei îi mulțumi și-și luă rămas bun.

— Când vei mai trece pe aci nu ne ocoli, vino pe la noi, de-om mai fi pe lume.

— Eră o negură deasă de toamnă. Cornei știă însă drumul, știă fiecare vale, fiecare tufiș, fiecare plop din dreapta sau din stânga drumului; cu toate că în timpul celor șeptesprezece ani unii din ei fuseseră tăiați sau alții bătrâni înlocuiți cu tinerii, precum asemenea și cei tineri.

Gaiu nu se schimbase. Doar la intrarea satului se mai ridicaseră vr'o câteva clădiri. Câteva case de lemn fuseseră înlocuite cu altele de cărămidă. Casa lui eră așa cum o lăsase, numai că se învechise. Acoperișul nu eră vopsit de mult; pe la colțuri lipsiau câteva pietre, prispa se dărâmasese.

Când se apropie de casa lui, văzu deschizându-se porțile, iar din curte ieșiă o iapă cu mânzul după ea și un cel bătrân și sur.

Calul eră leit iapa pe care o cumpăraseră cu un ao înainte de a plecã.

„E mânzul ei, aceeași coamă, acelaș grumaz, aceleași picioare pãroase“, gândi moșul. Cãii îi mânã un bãiat, cu ochi mari și negri, erã încãlțat cu opinci făcute din scoarțã de copac. „E nepotul meu, copilul lui Tedeã, chiar ochii lui“ zise Cornei.

Bãiatul se uitã o clipã lung la moșneag și alergã apoi după mânz, care se vârise prin noroaie. În urma bãiatului alergã un câine, negru peste tot ca și Volcic, câinele lui de altãdatã. „Volcic sã fie? se gândi din nou Cornei. Iși amintì însã cã erau douãzeci de ani de atunci.

Se apropie de intrare, urcã cu greu scara; aceleași trepte, pe cari șezuse după cearta cu nevasta lui; deschise ușa tinzii.

— Cum intri, fãrã sã-ți fi dat cineva voe? întrebã dinãuntru un glas de femeie. Recunosc vocea Marfei. După o clipa se arãtã și ea, slabã, sbârcitã, îmbãtrânitã.

Cornei credea cã-și va vedea nevasta de altã datã, pe Marfã care-l făcuse de rãs în fața lumii, pe care o urã și pe care venise s'o dojeneascã.

În fața lui eră o bătrână.

— Stai afară, dacă vrei să-ți dau de milă.

— Nu cer de milă, spuse Cornei.

— Atunci ce cauți ?

Deodată se oprî din vorbă ; după fața ei, se vedeă că-l recunoscuse.

— Numai de orbeți mai aveam nevoie !

Du-te cu D-zeu !

Cornei se rezimă de perete și, sprijinindu-și trupul de toiag, o privi drept în față. Spre uimirea lui, observă că nu mai aveă pentru ea ura aceea pe care de ani o nutrise în inima lui ; era acum slăbit și înduioșat.

— Gândește-te la D-zeu, Marfa ! Gândește-te, că și tu vei muri într'o zi.

— Du-te, Du-te. D-zeu sa te miluiască, spuse Marfa iute și necăjită.

— Și altceva nu-mi spui nimic ?

— N'am ce-ți spune. Pleacă cu D-zeu ! De orbeți n'avem nevoie.

Intră în casă, izbind ușa după ea.

— Pentru ce-l înjuri ? se auzi o voce de bărbat, iar pe ușă ieși cu barda la brâu, un voinic, cu părul negru și des. Eră leit, cum eră Cornei la patruzeci de ani, numai ceva mai mic, mai slab, dar cu aceiași ochi negri și scânteetori.

Eră Fedea, pentru care cu șeptesprezecc

ani în urmă adusese el dela Moscova o carte cu poze. O certă pe mumă că nu-i e milă de un orbeț.

Odată cu el ieși din casă tot cu barda la brâu, nepotul lui, mutul. Acesta eră acum în vârstă, sbârcit la față cu o barbă rară, cu gâtul lung și privirea pătrunzătoare și hotărîtă. Amândoi țărani mîncaseră și se duceau la pădure.

În mai stai moșule, spuse Fedea și făcu semn mutului să taie o bucată de pâine și s'o dea moșului.

Fedea ieși în drum, iar mutul intră în casă. Cornei rămase afară, cu capul în pept, rezemat de perete și sprijinindu-se în tolagul său. Se simțea slăbit și abia se stăpâneă să nu izbucnească în lacrimi. Ieși mutul din casă și îi aduse o bucată de pâine albă și proaspătă, pe care o întinse lui Cornei.

Acesta și făcu semnul crucii și luă pâinea. Mutul se întoarse spre ușa casei și, ducându-și mânele la gură, făcu semn că scui pă, arătându-și în chipul acesta scârba pe care o aveă pentru mătușe-sa.

Privind apoi mai bine la bătrân, rămase cu gura căscată, ca încremenit; se apropie apoi de Cornei, ca și cum l-ar fi recunoscut.

Cornei nu-și mai putu stăpâni lacrimile, își șterse ochii, nasul, barba lui albă cu

poala hainei și se întoarse, ca să nu-l mai vadă mutul și plecă.

În inima lui simțea un fel de înduioșare, mulțumire, umilință, față de toți oamenii aceștia ; în fața ei, în fața fiului ei, în fața tuturor simți un fel de durere și de bucurie, cari deodată îi zdrobiau inima.

Marfa se uită pe fereastră și nu se liniști decât când îl văzu plecat pe bătrân.

Incredințată că plecase într'adevăr, se așeză în fața răsboiului și începu să țeasă Aruncă da câteva ori suveica și apoi încetă să lucreze, mâinile nu o ajutau.

Lăsă țesutul și se gândi la halul în care ajunsese Cornei. Recunoscuse în el pe omul care o iubise și bătuse într'o vreme și o cuprinse remușcarea pentru chipul cum se purtase cu el.

— Trebuie să vorbesc altfel cu el ! Dar de ce ? Cum eră să-l primesc altfel ? Și-apoi nici nu mi-a spus că e Cornei și că a venit în casa lui . . .

Se apucă de țesut și lucră până 'n seară.

V.

Cu mare greutate Cornei putu ajunge în Andreevca ; din nou se oprî la Zinoviev, cerându-le găzduire pentru o noapte.

— N'ai putut merge mai departe moșule ?

— Nu, n'am putut, sunt prea slab și trebuie să mă 'ntorc. Ingăduiți-mi să rămân aci în noaptea asta.

— Cum de nu, moșule, intră și te usucă.

Toată noaptea l'au scuturat frigurile pe Cornei. Spre ziuă a ațipit. Când s'a deșteptat, toți ai casei erau la muncă. Numai Agafia eră acasă.

Bătrânul stă pe cuptor, întins peste o haină uscată, ce i-o așternuse gazda decuseară.

Agafia scotea pâinea din cuptor.

— Fată, o chemă Cornei cu o voce duioasă și slăbită, ia vino aci.

— Indată moșule, răspunse Agafia, luând pâinea de pe lopaiă. Vrei să bei ceva. Poate puțin lapte ?

Bătrânul nu zise nici un cuvânt.

După ce sfârși de scos pâinea, Agafia se apropie de bătrân cu o cană mică cu lapte. El nu se întoarse și nu bău. Culcat pe spate, cu fața în sus, vorbea fără să se miște.

— Agafio ! zise Cornei cu glas stins, ceasul din urmă a venit. O să mor, în numele lui D-zeu, iartă-mă.

— D-zeu să te ierte. Dar pentru ce ? Nu mi-ai făcut nici un rău.

Tăcu.

— Pe urmă, ascultă . . . du-te la mama ta . . . și spune-i . . . bătrânul . . . spune-i bătrânul ce a venit . . . ieri . . .

Incepu să plângă.

— Ai fost la noi ?

— Da. Spune-i că bătrânul de eri . . . bătrânul . . . spu . . .

Lacrămile îl înecară din nou ; făcând însă sfortare, putu să sfârșiască : . . . „ Venise să-și ia rămas bun . . .

Incepu să caute în sân.

— Am să-i spun moșule, am să-i spun. Ce cauți ?

Fără să-i răspundă, cu fața convulsionată de durere, bătrânul luă în mâna lui slabă și păroasă o hârtie, pe care o întinse Agafiei.

— Ține ! . . . vezi . . . să i-o dai . . . dacă te întreabă. E livretul meu din armată. Acum din mila Domnului, păcatele 'mi sunt dezlegate.

Fata luă o înfățișare deosebită. Iși ridică sprincenele, își pironi privirea în pod și rămase tăcută.

— O lumânare, îngână el fără să deschidă gura.

Agafia îl înțelese.

Luă o lumânare din fața icoanelor, o aprinse și i-o dădu; el o luă în mâni.

Agafia se coborî apoi să puie livretul în ladă, dar, când se întoarse, lumânarea căzuse din mâna bătrânului, ochii sticloși nu mai vedeau nimic, iar pieptul nu i se mai mișcă.

Agafia 'și făcu cruce, stinse lumânarea, luă apoi un șervet curat și 'i acoperi fața.

* * *

Toată noaptea Marfa s'a putut închide ochii, se gândise la Cornei. A doua zi de dimineață își luă o haină în spate, puse o broboadă pe cap și plecă să afle ce se făcuse drumetul care venise în ajun. Auzi că bătrânul a apucat drumul spre Andreevca.

Luă un băț în mână și porni la Andreevca. Cu cât se apropiă mai mult de sat, cu atât eră mai neliniștită. „Am să-i dau bună ziua. Il vom luă acasă, vom scăpa de păcate, cel puțin să moară în casa lui, lângă feciorul lui“ se gândi ea.

Ajungând la casa ginerului său, Marfa văzu lume multă adunată la poartă și în curte, Unii erau în sală, alții se uitau pe fereastră. Toți știaū că vestitul Cornei Vasiliev, despre care se vorbise în tot ținutul acum

patruzeci de ani, murise ca un cerșetor în casa fetei lui.

Casa plină de lume. Femeile șoptiau între ele, oftau și se mirau.

Când intră Marfa, oamenii îi făcură loc să treacă. Sub icoane eră întins corpul lui Cornei, spălat, primenit, învăluit într'o pânză albă, La căpătâi, Filip Canonicul, care știa citi, citea psalmi în slavonește.

Eră prea târziu să ierte și să ceară iertare. După înfățișarea încruntată a feței lui, Marfa nu putu ști dacă el o iertase sau nu.

DIN
„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI“

- 1 Andersen, Povestiri alese
2-2 bis. S. Fl. Marian, Păsările noastre
4-5 Herbert Spencer, Despre educație
6 Al. Vlahuță, Icoane șterse (nuvele)
10 Titu Maiorescu, Nuvele (traduceri)
11 André Theuriet, Din tinerețe
13 Duilui Zamfirescu, Nuvele romane și Frica
16-16 bis. Anton Pan, Povestea vorbei (vol. I.)
17 D-na Colomb, Istorioare
18 D. Teleor, Schițe umoristice
19 Alfred de Musset, La ce visează fetele
21-21 bis. Gennevraye, Ombra (roman, complex)
23-24 Ion Popovici-Bănățeanu, Din viața meseriașilor (nuvele)
25-25 bis. Anton Pan, Povestea vorbei (vol. II.)
28 Ion Creangă, Povestiri (vol. I.)
29 " " Moș Nichifor Coțearu
30 " " Stan Pățitul
31 " " Harap Alb (și alte povești)
32-33 " " Amintiri din cepilărie
36 — Povești de Crăciun
38-38 bis. Goethe Suferințele tânărului Werther
39-39 bis. Anton Pan, Povestea vorbei (partea III-a)
43-44 Gh. Adamescu, Elocință română
50 Pecaut și Baud, Convorbiri despre artă (cu ilustrații)
51 Al. Vlahuță, Din geana vieții (partea I-a)
52 Francios Coppée, Doua prietene
53-53 bis. Wildenbruch, Doi trandafiri
56 Pecaut și Baud, Convorbiri despre artă (cu multe ilustrații celebre)
58 I. L. Caragiale, Schițe ușoare
60 Abatele Prevost, Manon Lascaut (part. I-a)
62 Tennyson, Enoch Arden (în versuri)
65 Abatele Prevost, Manon Lascaut (part. II-a)
66 " " " " (sfârșit)

EXECUTATĂ ÎN ATELIERILE
TIPOGRAFIEI TRANSILVANIA S. A. ORADEA-MARE